

Životní plány klientek v azylových domech pro matky s dětmi

Lucie Janíková

Bakalářská práce
2021

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Lucie Janíková
Osobní číslo: H180282
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: Prezenční
Téma práce: Životní plány klientek azylových domů pro matky s dětmi

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti azylových domů pro matky s dětmi, domácího násilí a funkčnosti rodiny.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- CHRÁSKA, Miroslav, 2007. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, et al., 2014. Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0697-2.
- MATOUŠEK, O., P. KODYMOVÁ, a J. KOLÁČKOVÁ, 2005. Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2016. Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3336-7.
- VODÁČKOVÁ, Daniela, 2012. Krizová intervence. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0212-7.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **27. ledna 2021**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

L.S.

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má ÚTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo učit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Cílem bakalářské práce je zjistit situaci matek v azylových domech, a především se zaměřit na jejich plány a vize do budoucna. Plány těchto žen jsou důležité, protože ukazují, jak se klientky staví ke své situaci a jakým způsobem ji hodlají řešit. Teoretická část práce je z velké části orientovaná na rodinu a její problémy, ve kterých se v dnešní době stále více nachází. Také zde popisují možnosti, jak tyto životní situace zvládat. Rovněž se teoretická část zaměřuje na azylové domy a podporu, kterou zařízení poskytuje svým klientkám. V metodologické části bakalářské práce byl proveden kvalitativní výzkum, pomocí polostrukturovaných rozhovorů, který odpovídá na výzkumné otázky a snaží se více pochopit problematiku žen, které se ocitly v dané situaci.

Klíčová slova: rodina, osamělé rodičovství, azylové domy

ABSTRACT

The target of the bachelor's thesis is to find out the situation of mothers in asylum shelters, Especially to focus on their plans and visions for the future. These women's plans are important because they show how clients approach their situation and how they intend to deal with it. The theoretical part of the work is mainly focused on the family and its problems, in which it is increasingly found today. I also describe how to manage these life situations. The theoretical part also focuses on asylum shelters and the support provided to clients. In the methodological part of the bachelor's thesis, qualitative research was conducted, using semi-structured interviews. Answering research questions and attempting to better understand the issues of women finding themselves in given situations.

Keywords: family, single parenthood, asylum shelters

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce doc. Mgr. Jakubu Hladíkovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a věnovaný čas. Dále bych také chtěla poděkovat respondentkám, které mi poskytly odpovědi pro výzkumnou část.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RODINA	11
1.1 FUNKCE RODINY.....	12
1.2 RODINA A JEJÍ MOŽNÉ PROBLÉMY.....	13
1.2.1 Domácí násilí.....	14
1.2.2 Syndrom CAN.....	15
1.2.3 Osamocené rodičovství.....	18
1.3 SOCIÁLNÍ SLUŽBY POSKYTOVANÉ RODINÁM.....	20
1.4 PRÁCE SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA S RODINOU.....	21
1.5 FINANČNÍ PODPORA RODINY.....	22
2 AZYLOVÉ DOMY PRO MATKY S DĚTMI	25
2.1 ČINNOST AZYLOVÝCH DOMŮ.....	25
2.2 PŘIJETÍ DO ZAŘÍZENÍ.....	26
2.3 METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE V AZYLOVÝCH DOMECH.....	26
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
3 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	32
3.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	33
3.2 VÝZKUMNÝ CÍL.....	33
3.3 METODA VÝZKUMU.....	33
3.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	34
3.4.1 Charakteristika respondentek.....	35
4 ANALÝZA DAT	39
4.1 OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ.....	39
4.1.1 Jak to bylo.....	40
4.1.2 Vztahy, co mi ještě zbyly.....	42
4.1.3 Co je teď aktuální.....	43
4.1.4 Co bude dál.....	45
5 SHRUTÍ VÝZKUMU	47
ZÁVĚR	49
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	50
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	53
SEZNAM TABULEK	54
SEZNAM PŘÍLOH	55

ÚVOD

Jako téma bakalářské práce jsem zvolila Životní plány klientek azylových domů pro matky s dětmi. Problematika osamocení rodičovství mě zajímá především z toho důvodu, že si uvědomuji nelehkost dané situace, ve které se ženy nachází. Zajímalo mě také, jak se ženy do této situace dostaly, jak se ní vyrovnávají a jak směřují k jejímu zlepšení. Především jsem se zaměřila na to, jakým způsobem vidí svou budoucnost a jak k ní v současné době směřují. Zároveň vnímám téma práce jako velmi aktuální, vzhledem k narůstající rozvodovosti a problémům, kterými si některé rodiny prochází.

Velká část matek, které v azylových domech pobývají nemají podporu a dobré vztahy se svou rodinou. Právě rodina by měla tvořit bezpečné zázemí pro každého jedince a měla by jej doprovázet a utvářet celý život. V mnohých případech dnešních rodin tomu tak bohužel není. Z tohoto důvodu se v první kapitole teoretické části zaměřím na téma rodiny a její správné funkce, které popisují, jak by měla ideálně fungovat každá rodina. Poté se blíže zaměřím na problémy rodiny, které se v některých případech mohou objevit. Jako nejčastější problém vnímám osamocené rodičovství, které v důsledku vysoké rozvodovosti potkává velké množství matek, ale v některých případech i otců. Tím pádem stále více lidí zůstává na výchovu dětí bez partnera. Proto jsem se zaměřila také na systém sociálních dávek a služeb, kterých mohou rodiny v nepříznivých situacích využívat. Další problémy, které v teoretické části popisují jsou domácí násilí a syndrom zneužívaného, zanedbávaného a týraného dítěte. Oběti těchto dvou skutečností si mnohdy nesou celoživotní následky. Domnívám se, že z velké části je domácí násilí, ať už páchané na matce či na dítěti, mnohdy důvodem k vyhledání pomoci v azylových domech. Teoretická část pokračuje druhou kapitolou, kde se blíže zaměřím na definování azylových domů pro matky s dětmi a popis péče o klientky ze strany pracovníků v tomto zařízení. Především zde uvádím některé metody, které se k práci s klientkami využívají.

V metodologické části bakalářské práce představuji výzkum, proveden kvalitativním pojetím. Hlavním cílem práce jsou odpovědi na výzkumné otázky, a především získání představy o tom, jak klientky vidí svou budoucnost a jaké mají životní plány. Těchto informací jsem dosáhla pomocí polostrukturovaného rozhovoru, který jsem uskutečnila se třemi klientkami azylového domu pro matky s dětmi. Výzkum kromě plánů do budoucna také lehce nastiňuje nelehkou minulost žen a jejich cestu k rozhodnutí se pro azyl.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Definice rodiny jsou různé, každý si pod pojmem rodina představí něco lehce odlišného. Záleží také na tom, kdo definici vytvořil. Rozdílně by rodinu definoval například právník nebo psycholog.

Rodina je pro dítě, ale i pro dospělého člověka nenahraditelnou institucí. Probíhá v ní předávání hodnot, tradic z generace na generaci, utváření osobnosti jedince a prostřednictvím rodiny se také člověk začleňuje do společnosti. V dnešní době také přestávají platit dřívější tradiční kritéria pro definování rodiny. Jako například uzavření manželství, které bylo dříve běžné či dokonce nutné. Právě manželství je v dnešní době pro mnoho partnerů spíše formalitou než nutností. Přibližně třetina dětí se v dnešní době rodí právě mimo právně uzavřená manželství. Na základě tohoto můžeme říct, že rodinu už netvoří pouze manželský pár a jeho děti, ale můžeme ji definovat jako: „*strukturovaný celek (systém), jehož smyslem, účelem a náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí. V každém případě je to přirozené prostředí, do něhož se člověk rodí, aniž si mohl vybrat jiné, a přijímá to, co mu připravili rodiče.*“ (Kraus 2008)

Sobotková (2001) rodinu vnímá jako: „*skupinu lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Členové jsou často vázáni hereditou, legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty. Kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde např. o nesezdaný pár, o náhradní rodinu atd.*“

Co se dělení rodiny týče, můžeme definovat rodinu nukleární. Pod tou si představíme spolu žijící pár, ať už partnerský či manželský, který má děti. Pokud bychom do rodiny chtěli připočítat i blízké příbuzné, jako babičky, dědečky, tety a strýce, hovoříme o rodině rozšířené. Z hlediska funkcí, které má rodina správně plnit hovoříme o rodině funkční, dysfunkční a afunkční. Ve funkční rodině její členové zvládají z velké části plnění všech potřebných funkcí pro společný život. Co se týče dysfunkčního typu, rodina některé funkce zanedbává, nebo se jí nedaří jejich plnění. Ale to jen do jisté míry, protože život rodiny to výrazně neohrožuje. U afunkčního typu je vážně ohrožen vývoj dítěte a rodina plnění svých funkcí značně nezvládá. (Kraus 2008)

1.1 Funkce rodiny

„Funkce rodiny jsou většinou chápány jako úkoly, které plní rodina jednak vůči svým příslušníkům, ale také ve vztahu ke společnosti. Vzájemné propojení existenčních vazeb mezi rodinou a společností vede každou společnost ke snahám o dosažení určité úrovně soudržnosti (koheze) mezi rodinnými a společenskými zájmy.“ (Střelec, 2011)

Biologicko-reprodukční funkce má význam nejen pro každou rodinu, ale především také pro celou společnost, ta pro svůj rozvoj neustálý potřebuje reprodukční základnu. Reprodukční funkce má tedy za úkol zajišťovat reprodukci lidské populace. V posledních letech můžeme však čím dál častěji pozorovat rodící se menší počet dětí. To může být ovlivněno například upřednostněním kariéry před výchovou dětí, nízkými finančními příjmy rodiny, nebo plánováním pouze jednoho dítěte. U mnoha žen je také častější první těhotenství v pozdějším věku, než tomu bývalo dřív. (Kraus 2008)

Keller (2009) uvádí, že lidí nad 60 let věku stále přibývá, tím je čím dál větší nepoměr, co se týče lidí, kteří jsou aktivní na trhu práce a lidí pobírající starobní důchod. Do budoucích let se počítá s dalším úbytkem nově narozených dětí, neboť narození dítěte je pro střední a nižší příjmové třídy obyvatel velmi finančně náročným závazkem, který si mnohdy nemohou dovolit. V Německu tak zůstalo po roce 1960 bezdětná až jedna třetina obyvatel. Co se týče pozitivní stránky stárnutí populace, je to určitě výrazné snížení nezaměstnanosti.

Rodina má také **sociálně-ekonomickou** funkci. Ať už se její členové zapojují do výrobní či nevýrobní sféry v rámci svého povolání, je rodina vnímána jako významný prvek ve společnosti. Členové rodiny jsou zároveň i spotřebiteli, které si trh potřebuje udržet. Nedostatek rodin se negativně projevuje na ekonomické funkci ve společnosti, což může vést k nedostatku pracovních míst nebo zvyšování životních nákladů. V dnešní době se také více rodin navrácí k vlastním rodinným firmám či podnikům, které představují samostatnou ekonomickou jednotku. (Kraus 2008)

Ochranná funkce rodiny zajišťuje životní potřeby. Ty mohou být například zdravotní, biologické nebo hygienické. Neslouží tak pouze k zabezpečování dětí, ale všech členů. Od roku 1990 se od rodiny očekává větší zapojení do této funkce, než tomu bylo předtím. Stát předtím přejímal funkci do svých rukou. Především co se týkalo domovů pro seniory, důchodového a nemocenského pojištění a podobně. V dnešní době můžeme pozorovat větší zapojení rodin třeba co se týče zdravotnictví. Konkrétně pravidelných prohlídek u lékaře či zubaře. Před rokem 1989 tyto prohlídky organizovaly školy hromadně pro všechny žáky,

dnes za tuto funkci zodpovídá rodina dítěte. Také je v dnešní době možný kratší pobyt v nemocnicích, s dřívějším přesunem do domácího prostředí, kde ošetřování pokračuje. (Kraus 2008)

Rodina zastává **socializačně-výchovnou** funkci. Prostřednictvím výchovy a působením na dítě ho rodina připravuje do života, učí ho hodnotám a běžnému chování ve společnosti. V dnešní době moderních technologií se také hovoří o opačné působení v rodině. A to tedy mladší generace na generaci starší (rodiče nebo prarodiče). Co se týče výchovy, rodiče mnohdy používají nevhodné styly, které vedou k jejich pozdějšímu doufání, že tyto chyby později napraví vyučující ve škole. Některé rodiny praktikují styl liberální, kdy se dítěti dovoluje vše, na co si vzpomene, nebo naopak mají na dítě až příliš mnoho nároků a dítě tak usměrňují ve všech směrech. Opakem liberalistického stylu je pak způsob autoritativní, kdy je na dítě kladeno příliš mnoho příkazů a úkolů. Jako správný výchovný styl by měl být zvolen demokratický. Ten připouští diskuzi o problémech, je založen na vzájemném respektu a pochopení. (Kraus 2008)

Emocionální funkce patří mezi nejdůležitější rodinné funkce. Nemůže být totiž zastoupena jinou institucí nebo orgánem. Poskytuje pocit bezpečí, lásky a citového zázemí v rodině. V důsledku změn ve společnosti si lze všimnout, že pro mnoho rodin je naplňování právě emocionální funkce stále obtížnější. Může to být způsobeno častějšími rozvody, osamoceným rodičovstvím či málo volného času tráveného s dítětem. Důsledkem je stále více citově deprivovaných dětí, které nepoznávají ve své rodině potřebnou lásku. (Kraus 2008)

1.2 Rodina a její možné problémy

Dnešní rodiny mohou mít mnoho problémů. Mnohdy je z určitých důvodů nedokáží řešit vlastními silami. Proto je možné vyhledat odbornou pomoc v podobě krizové intervence, která může v těchto životních situacích pomoci. Vodáčková (2007) popisuje krizovou intervenci jako: „*určitý druh odborné práce s člověkem, který se ocitl v krizové situaci. Přístup ze strany krizového pracovníka je aktivní, spočívající z hlediska času v rychlém až okamžitém zásahu (intervenci). Předpokládá se, že v krizovém stavu se může ocitnout každý člověk, jehož krize má přímý či nepřímý vztah k jeho onemocnění. Krizová intervence má významný preventivní potenciál.*“

Rodina se také v posledních desetiletích výrazně mění. Současně s větším počtem rozvodů vzrostl také počet dalších sňatků. Z toho vyplývá, že lidí ve středním věku, kteří žijí sami

bez partnera je málo. Dochází k flexibilizaci rodiny, která se v průběhu života obměňuje podle své potřeby a manželství již nemá tak velkou váhu jako tomu bylo dřív. Čím dál častější jsou nesezdané páry, osamocení rodiče anebo také partneři stejného pohlaví. (Keller, 2009)

Partnerské krize jsou řazeny mezi nejvýraznější stresové životní události. Opuštění partnera je jednou z životních situací, se kterou se většina osob těžce srovnává. K vyrovnávání se situací dochází až po šesti týdnech od události. Je vhodné klienta směřovat k novým zájmům, okruhu přátel či dokonce ke změně zaměstnání. V určitých případech lze také klientovi doporučit antidepresiva či hypnotika. V případě manželských či partnerských hádek, které jsou opakované a mají svůj hlubší důvod, bývá jako intervence používáno zklidnění klienta a doporučení manželské poradny. Dalšími příčinami vyhledání krizové pomoci může být nevěra v partnerském nebo manželském vztahu, nebo dokonce žárlivost. V neposlední řadě také domácí násilí. Oběti však mnohdy vyhledávají krizovou pomoc až v krajním případě. Pomoc by měla být efektivní a rychlá, spolu se zajištěním ochrany. Například v podobě azylových zařízení. (Vodáčková, 2007)

1.2.1 Domácí násilí

Domácí násilí podle Holé, Ježkové a Komínkové (2016) můžeme definovat jako: *„opakované násilné jednání nebo vyhrožování takovým jednáním, v jehož důsledku dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, nebo hrozí, že k němu dojde, a toto jednání se odehrává mezi osobami v rodinném nebo obdobném vztahu, které spolu žijí v bytě nebo domě. Přitom lze jasně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž útok směřuje“*

Nejčastějšími rysy domácího násilí je pravidelné opakování, dlouhodobé trvání a jeho neustálé každodenní zhoršování. Formy mohou být fyzické i psychické. Jeho podoby tak mohou být různé, od na první pohled neškodných nadávek, po urážky, kritizování, snižování sebevědomí, zakazování, omezování svobody, kontrola financí, tělesné násilí a podobně. Mimo uzavřenou domácnost pachatel domácího násilí často působí jako klidný a milující člověk. V soukromí se však mění na osobu, která druhého partnera kontroluje, ovládá a týrá. Pachatelé si často zakládají na dělení domácích povinností a prací na ženském a mužském, určují tak týrané osobě, co a jak má dělat. (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010)

Obětem domácího násilí zůstávají jak fyzické, tak především psychické následky. Fyzické se skoro vždy časem zahojí, ale co se psychických potíží týče, ty mohou způsobovat obětem

problémy až do konce života. Mohou být formou nespavosti, fobií, snížené pracovní schopnosti, deprese a úzkostných stavů. Jako nejčastější diagnóza, v případě navštěvování psychiatrie, je uváděna úzkostně depresivní porucha. Mezi dalšími zdravotními problémy se můžou objevovat migrény, ekzémy, psychosomatické a žaludeční onemocnění. Následky mohou vyústit až v posttraumatickou stresovou poruchu. (Holá, Ježková a Komínková, 2016)

Při komunikaci s obětí domácího násilí je důležitá empatie, naslouchání, porozumění emocí a vcítění se do toho, co oběť cítí. Důležité je směřovat od minulosti k budoucnosti a dalším životním plánům. Začínat znovu pracovat na budování a sebeúctě oběti. Je také vhodné vypracovat individuální bezpečnostní plán. Ten popisuje, jak se bránit proti domácímu násilí. Vypracovává se na základě zjištěných okolností útoku pachatele. Spolu s klientkou se vytvoří sled jednoduchých kroků, jak v daném případě postupovat. Bezpečnostní plán obsahuje rady, jak odejít z domova, jak si zajistit čas na zavolání pomoci, co dělat v případě, že má oběť děti a podobně. (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010)

1.2.2 Syndrom CAN

Syndrom CAN (Child Abuse and Neglect) je syndrom týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. Příznaky vznikají nedostatečnou péčí, aktivním ubližováním, které je úmyslné, a ohrožování dítěte nevhodným prostředím. (Bechyňová, 2007)

Rozlišujeme čtyři typy špatného zacházení s dítětem v rodině. Může jít o tělesné týrání, sexuální zneužívání, zanedbávání a emoční týrání. Tyto formy špatného zacházení mohou být prováděny úmyslně nebo neúmyslně osobami, které o dané dítě pečují. Nejčastěji jsou to jejich rodiče nebo jiní zákonní zástupci. Existují skupiny dětí, u kterých je větší riziko, že se stanou oběťmi špatného zacházení. Může jít o děti, které byly nechtěné, nenaplnují očekávání jejich rodičů, děti, které bývají častěji nemocné, hubené, nebo naopak obézní. Děti, které se narodily s postižením, zdravotním poškozením, autismem nebo trpí psychickými poruchami. Pohlaví dítěte pak může mít vliv na sexuální násilí. To bývá u dívek větší až pětkrát než u chlapců. (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010)

Osobnost dítěte se nevhodným chováním ze strany pečující osoby mění. A následky jsou pro dítě dlouhodobé, mnohdy až nevratné. Důsledkem je vznik posttraumatického stresu u dítěte. Mohou se objevovat noční můry či denní záblesky v podobě prožitého násilí. Nejčastěji jsou děti apatické, mají snížené sebevědomí, trpí depresemi, úzkostmi či poruchami příjmu potravy. Následky nevhodného chování ovlivňují také vztahy dítěte s ostatními. Ať už jde o

jeho vrstevníky, jiné dospělé osoby nebo budoucího partnera. U týraných a zneužívaných osob mohou být také častější pokusy o sebevraždu, vyhledávání rizikových situací a v případě sexuálního obtěžování také sklony k prostituci. (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010)

Mezi činiteli, kvůli kterým může být chování rodičů ovlivněno mohou být nepříznivé situace v jejich životě, ať už jde o ztrátu zaměstnání, chudobu, dluhy, nevěru druhého partnera a podobně. Například v důsledku chudoby je větší pravděpodobnost, že dojde k zanedbávání dítěte, protože kvůli nedostatku financí je složitější uspokojení životních potřeb. (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010)

Týrané děti mohou mít za rodiče osobu, která byla v minulosti sama týrána či zneužívána. Právě takové osoby mají tendenci častěji agresivně reagovat a opakovat tak stejné chyby, které dělali jejich rodiče. Agresivní osoba nemusí týrat pouze děti v dané domácnosti, ale obětí se může stát i jejich partner. V tom případě by se měl pracovník, který řeší případ například týraného dítěte, v dané rodině zaměřit také na to, zda tam není týraných osob více. Rodiče, kteří takto zachází se svými dětmi, mohou jejich chování vnímat, jako odraz svých špatných vlastností, proto mají potřebu je fyzicky nebo psychicky trestat. Nemají soucit se svým dítětem a tím pádem nedokáží plně vnímat, že se k němu nechovají správně. (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010)

V případě fyzického týrání se jedná nejen o úmyslné tělesné ublížení dítěti, ale také vědomé odmítnutí zabránit takovéto situaci. Při tělesném týrání dochází k opomenutí v péči o dítě, což vede k jeho poranění nebo ve výjimečných případech také k úmrtí. Tělesné týrání zahrnuje všechny druhy násilí, u kterých dochází k nějaké formě zranění. Může se jednat o nepřiměřenou formu trestání, bití či popálení žhavým předmětem. Do tělesného týrání spadá také neposkytování stravy a úmyslná nedostatečná výživa. Přestože se problému věnuje více pozornosti než dříve, počet tělesně týraných dětí spíše vzrůstá, než aby se snižoval. Oběťmi se stávají spíše mladší děti, protože jsou méně schopny se samy bránit než děti starší. (Bechyňová, 2007)

Při psychickém druhu týrání nedochází k fyzickému násilí. Patří zde zejména ponižování, posměšky, hrubá a nekonstruktivní kritika, izolace dítěte od okolí (vrstevníků), ale také může docházet k povzbuzování užívání drog, alkoholu a jiných návykových látek. Ačkoli se to možná nezdá, tak následky tohoto typu týrání mohou být stejně závažné jako následky fyzického týrání, mnohdy také horší a dlouhodobější. Vede totiž k vážnému narušení psychického vývoje dítěte a mohou se u dítěte projevovat pocity úzkosti, deprese, poruchy

příjmu potravy či další poruchy ovlivňující chování. Psychické týrání zahrnuje také emocionální formu, u které dítě pociťuje nezáměr ze strany rodičů, nevšímavost a neopětovanou lásku či nedostatek péče. (Bechyňová, 2007)

Sexuální zneužívání na dětech je nucení dítěte k sexuálním aktivitám, kterým ve svém věku mnohdy nerozumí a není na ně po fyzické ani psychické stránce vyvinuto. Může jít o vyžadování orálního sexu, dotyky na intimních místech nebo v nejhorším případě až pohlavní styk. Sexuální zneužívání nemusí mít pouze fyzickou formu s přímými dotyky, ale mnohdy bývá bezdotykové. Například nucení sledovat pornografické snímky. Nejčastějším pachatelem je vlastní či nevlastní rodič dítěte. Přesto, že pachatelé mohou být obou pohlaví, většinou jím bývá otec nebo jiný příbuzný mužského pohlaví. Obětí v případě sexuálního zneužívání bývají spíše dívky, zatímco chlapani jsou častěji obětí spíše tělesného násilí. Můžeme zde hovořit také o syndromu přizpůsobení, který má celkově 5 fází. První fází je utajování, kdy ten, kdo dítě obtěžuje, jej také psychicky zpracovává. Mezi další fáze patří bezmocnost, svedení a přizpůsobení. Dále pak opožděné, konfliktní a nespravedlivé odhalení a odvolání výpovědi. Mnohdy děti, které nahlásí, že jsou sexuálně zneužívané, své výpovědi poté ze strachu odvolají. (Bechyňová, 2007)

Zanedbávání dítěte lze definovat jako stav, ve kterém nejsou dítěti dopřávány dostatečně vhodné podmínky pro zdravý rozvoj a vývoj. Rodiče v tomto případě nemají aktivní podíl na ohrožení dítěte, jak je tomu při týrání či zneužívání. Právě nezáměr ze strany rodičů je pro dítě negativní. Příčin může být několik a často není v dané rodině pouze jedna. Některé příčiny se mohou odvíjet také z důvodu etnické příslušnosti k některé z minorit. Jde například o špatnou socioekonomickou úroveň a vzdělanost. (Slaný, 2008)

Je to opomíjení rodičovské péče nezbytné pro tělesný a duševní vývoj dítěte. Jedná se o nejčastější způsob špatného zacházení s dětmi. Zanedbávání bývá děleno na tělesné, zdravotní, kulturní, výukové a emoční, což je psychická deprivace. Mezi zanedbáváním a deprivací však existuje rozdíl. Zanedbáváním míníme následky nedostatečné výchovy, kdy zanedbané dítě vyrůstá v primitivním prostředí, v důsledku špatného rodinného prostředí zanedbává školní docházku, nemá prostředky k vykonání dostatečné hygieny a další. Na rozdíl od zanedbávání je deprivace (neboli strádání) výsledkem životní situace, kdy dětem nejsou po dlouhou dobu poskytovány a uspokojovány základní psychické potřeby, což vede k ohrožení jejich duševního vývoje. (Bechyňová, 2007)

Při práci s dětskými obětmi násilí a jiné špatné péče v rodině, musí sociální pracovník nejprve posoudit, co by bylo pro dítě v dané situaci nejlepší. Klade si otázku, zda by bylo

pro dítě obtížnější odebrání z rodiny nebo v ní nadále setrvávat. Záleží také na tom, zda by bylo dítě po odebrání umístěno do ústavní péče nebo do náhradní rodiny. Jedním z řešení je umístění dítěte s jedním rodičem, nejčastěji matkou, do azylového zařízení. V dalším případě může být dítě umístěno do ústavu a po určité době se vrátit zpět do rodiny nebo může v ústavní péči setrvat až do dospělosti. Teprve v případě zabránění styku dospělého s ohroženým dítětem je možné poskytovat psychoterapeutickou pomoc. Ta pomáhá oběti zpracovat traumatické zkušenosti a je vhodná i několik let po tom, co týrání skončilo. Dítě si často mylně myslí, že si špatné chování rodičů zavinilo samo svým chováním, terapie mu dává prostor tyto myšlenky odbourat, porozumět daným zkušenostem a zkoumat pocity, které v sobě shromáždilo. Je prokázáno, že oběti sexuálního násilí v budoucnu obtížněji zakládají rodinu a jsou častými pacienty se somatickými potížemi nebo depresí. (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010)

1.2.3 Osamocené rodičovství

V dnešní době je stále častější výskyt rodin, které nejsou úplné a děti tak zůstávají pouze s jedním rodičem. Důvodů může být hned několik, ale mezi nejčastější patří rozvod nebo úmrtí druhého partnera. Osamocené rodičovství pojednává o rodiči, který nežije s partnerem a vychovává dítě sám. Tento typ rodiny je také označován jako rodina neúplná. Osamocené rodičovství se stále více stává sociálním a zároveň podceňovaným problémem, přestože počet těchto rodin stále přibývá. Především z důvodu zvyšujícího se počtu rozvodů. Pro rodiče, kteří zůstanou na výchovu dětí sami je daleko těžší naplnit všechny potřeby, které jsou pro vývoj dítěte potřeba. Ve většině případů se osamocené rodičovství týká žen. Pouze v 10 % jsou osamoceným rodičem muži. Výchova dětí bez partnera může způsobovat pocity beznaděje a nižšího sebevědomí, z důvodu velké zátěže na osamocené rodiče. Mnohdy totiž i přes svou veškerou snahu nejsou schopni děti zabezpečit do míry, které by chtěli dosáhnout. (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010)

V osamoceném rodičovství se hovoří také o problému chybějícího vzoru. A to ať mužského či ženského, záleží na tom, který rodič v dané rodině chybí. Uvádí se také, že chybějící otec v rodině může způsobovat v budoucnu zvýšenou delikvenci mládeže a jeho nepřítomnost způsobuje problémy ve výchově. Co se týče osamocených otců, ti mohou mít později při dospívání jejich dcer problém s její možnou podobností s ženou, která je kdysi opustila či odmítla. V případě otců bývá také obtížnější skloubit výchovu s pracovními nároky. (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010)

Nejčastějším problémem bývá naplnění ekonomických potřeb, které se pojí s častější nezaměstnaností a chudobou, než je tomu u rodin úplných. Finanční příjem rodiny je důležitý pro každodenní chod domácnosti a s jeho nedostatečnou výší se pojí mnoha problémů. Souvisí s tím především podmínky pro bydlení, vzdělání dětí, ale například také zdravotní péče o členy domácnosti. Co se týče vzdělání dětí, finanční stránka rodiny ovlivňuje širokou škálu dopadů. A to od koupi učebnic, až po možnosti účastnit se školních výletů. Špatná ekonomická situace se promítá také do volnočasových aktivit dětí, které mnohdy nemohou navštěvovat kroužky, které by si přály. To jim brání v osobním rozvoji a také v sociálním kontaktu s dalšími vrstevníky. Ekonomickou situaci také v mnoha případech nepodporuje ani druhý partner, který se o děti nestará. Soudní řízení ohledně příspěvků na dítě může trvat dlouhou dobu a mnohdy se osamocení rodiče výživného na dítě nikdy nedočkají. Uvádí se, že v roce 2003 bylo 12600 osob trestně stíháno za neposkytování výživného na dítě. Psychická nebo ekonomická zátěž přináší velké množství následku pro danou rodinu, ale může se promítat také do dalších generací. (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010)

V souvislosti s chudobou a nedostatkem finančních prostředků vzniká problém bydlení. Mnoho matek (popřípadě otců) si nemohou dovolit vlastní byt a tak, pokud jim to situace dovoluje, bydlí například se svými rodiči. Ženy také zůstávají ve stejné domácnosti s partnerem, který je fyzicky napadá, právě proto, že nemají finanční prostředky na své bydlení. (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010)

Keller (2009) popisuje, že právě matky s dětmi, které nemají dlouhodobě partnera se řadí mezi nejchudší domácnosti. Těžce se jim hledá také stálá práce. Tím se řadí mezi jednu z nejvíce flexibilizovaných skupin na trhu práce. A to z hlediska jak profese, tak také výše odměny, za kterou práci vykonávají.

S chudobou se také pojí častá nezaměstnanost osamocených rodičů. Pro zaměstnavatele totiž bývají neatraktivními zaměstnanci právě z důvodu osamocení rodičovství. Matky po návratu z mateřské dovolené také nemívají velké pracovní zkušenosti a chybí jim dlouhodobá praxe. Ocítají se tak často na úřadu práce po návratu z rodičovské dovolené. Nezbyvá jim tak nic jiného, než se stát příjemci sociálních dávek a využívat pomoci od státu. (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010)

Z důvodu práce a péče o domácnost často rodičům na trávení volného času s dítětem moc času nezbyvá, a tak děti vychovávané pouze jedním rodičem dostávají mnohdy méně pozornosti, než by jim dokázali zajistit oba rodiče. To může mít později dopad také na dvě z hlavních funkcí rodiny, a to na zajištění citového zázemí a přípravu dětí na budoucí život

ve společnosti. Když hovoříme o nedostatku času, pojí se s ním také riziko sociální izolace. Snaha zabezpečit rodinu bez druhého partnera je natolik náročná, že mnohdy nezbývá čas na schůzky s přáteli nebo návštěvy příbuzných. (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010)

1.3 Sociální služby poskytované rodinám

Sociální služby upravuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Typy sociálních služeb pro rodiny můžeme rozdělit podle jejich délky, podle prostředí, ve kterém jsou poskytovány, podle použité metody a v neposlední řadě podle podnětu k práci s danou rodinou. V posledních letech se čím dál více upouští od služeb, které rodiny osobně navštěvovaly a bývají upřednostňovány sociální služby, které za rodinou dochází do jejich domácího prostředí. Umístění dítěte do ústavního zařízení není vždy vhodným řešením, protože to rodinu z řešení problému odsunuje. (Matoušek, 2008)

Krizová služba je krátkodobá a efektivní pomoc, při které pracovník analyzuje situaci v rodině v situaci ohrožení dítěte nebo dospělého. Krizová pomoc se také využívá při shledání rodiny po návratu některého jejího člena z ústavního zařízení. Pracovník spolupracuje se soudy a policií a soustředí se na malé množství případů ve stejné době. Pracovník rodinu navštěvuje podle potřeby a okolnosti ohledně rodiny případně konzultuje s jinými odborníky, jako jsou lékaři či psychologové. (Matoušek, 2008)

Další službou může být pečovatelská služba pro rodiny s dětmi. Krátkodobě pomáhá rodině s péčí o dítě a nahrazuje tak rodičovské povinnosti. Je poskytována z důvodů nemoci, těžkého zdravotního stavu, úmrtí v dané rodině anebo pokud rodina pečuje o dítě se zdravotním postižením. (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010)

Pokud jde o zprostředkování právních informací, povinností či doprovázení při vyřizování úředních úkonů, je osobám poskytováno poradenství. Jedná se o krátkodobé služby poskytované především v případech, kdy není v silách rodiny vyřešit životní situaci bez vnější podpory. Poradenství poskytují nejčastěji manželské či rodinné poradny. (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010)

Preventivní program je další dlouhodobou službou pomáhající rodinám. Především dětem, které se nachází v prostředí rodiny, které může mít na dítě špatný vliv, nebo je v ní podezření na budoucí rozvoj problémů. Sociální pracovník po dohodě s rodiči pravidelně navštěvuje domácnost a poskytuje rady ohledně výchovy a péče o dítě. Případně také psychologickou podporu, pokud je v dané rodině nutná. Raná péče se snaží o předcházení odebírání dětí

z rodin a nutnosti umístit'ovat je do ústavních zařízení. Může být poskytována také v případě narození dítěte s postižením. (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010)

Sociální služby poskytované rodičům, kteří vychovávají děti bez partnera, mají za úkol ulehčit tuto náročnou životní situaci, ale především také chránit nezletilé děti. Mezi tyto služby řadíme například odlehčovací službu neboli respitní péči. Pomáhá především osamoceným rodičům, kteří pečují o nezletilé dítě. Cílem je zajistit rodičům určitý čas na vyřízení svých soukromých záležitostí a načerpání dalších sil. Sociální pracovník navštěvuje rodinu, doprovází dítě do školy a podobně. Je také možný krátkodobý pobyt dítěte mimo rodinu. (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010)

1.4 Práce sociálního pracovníka s rodinou

Pracovník by se měl připravit na možnou neochotu spolupráce s především dospělými členy domácnosti a na jejich nepřístupnost. Může nastat problém s docházením rodiny na konzultace do příslušného zařízení, proto je s jejich souhlasem vhodnější, aby pracovník docházel přímo za rodinou do domácího prostředí. Při prvních kontaktech s rodinou je vhodné zjistit, jakou formu pomoci hledali v dřívější době a proč pomoc nebyla úspěšná. Je totiž možné, že s rodinou předtím pracovalo více sociálních pracovníků, tudíž může být nyní složitější získání jejich důvěry. Zároveň je důležité, aby si pracovník udržoval jistý odstup, nebral za rodinu zodpovědnost a nesnažil se plnit úkoly, které si rodina stanovila. Vše má směřovat k tomu, aby ho rodina co nejdříve nemusela potřebovat. (Matoušek a Kříšťan, 2013)

Velkým problémem, který řeší problémové rodiny je nezvládání komunikace. Problémy neumí často člen vhodně podat a druhý člen tak neumí správně odpovědět, tudíž často dochází k nedorozumění a nevstřícnému podávání informací mezi příbuznými. Úkolem pracovníka je zbavit rodinu komunikačních stereotypů, které jí brání v úspěšné komunikaci. V rodině by se mělo vytvořit komunikační klima, kde si všichni členové navzájem neskáčou do řeči a naslouchají si. Teprve po projevu jednoho člena rodiny, mohou další členové vhodným způsobem reagovat. Jde o to, aby se snažili vcítit do ostatních členů domácnosti. Debata mezi členy domácnosti by měla mít svá určitá pravidla, kterých by se měla rodina řídit. Téma, o kterém se v rodině hovoří, by mělo být o něčem, o čem jsou všichni zúčastnění ochotni komunikovat. Důležité je si navzájem naslouchat a nevyrušovat projev druhého. V případě problému řešit konkrétní situaci a nezobecňovat ji na všechny problémy, které se staly v minulosti. Stejně tak při řešení aktuální situace nezabíhat do minulosti, ale držet se

přítomného problému. Nesnažit se najít příčinu problému, ale spíše jeho východisko. Přání by nemělo znít jako rozkaz, stejně tak by se druhému nemělo přikazovat, co má dělat. Po celou dobu komunikace je důležité držet své emoce pod kontrolou a případně, že se to členovi nepodaří, je lepší konverzaci opustit a na chvíli od situace odejít. Při oslovování nepoužívat oslovování, které druhého odsuzuje, například výrazy typu alkoholik, kriminálník a podobně. (Matoušek a Kříšťan, 2013)

Sociální pracovník by se měl při práci s rodinou v první řadě snažit o změnu faktorů, jako jsou její vlastnosti nebo její sociální prostředí. Právě tyto faktory často způsobují, že členové rodiny obtížně zvládají některé své životní situace. Při práci na změnách faktorů je důležité nejen zamezovat faktory negativní, ale především podporovat ty pozitivní. Změny mohou být vyvolávány pomocí vhodných metod s jednotlivými členy rodiny, nebo s celou rodinou. Pomoc rodině lze také zajištěním služeb v jiném pomáhajícím prostředí. Například odborná pomoc psychologa, lékaře, pečovatelských či duchovních pracovníků. (Šrajer a Musil, 2008)

Při práci s jednotlivými členy rodiny je vhodné působit na jejich vlastnosti a přimět je akceptovat chování druhých členů domácnosti. Co se týče rodiny jako celku, pomoci může najít jejich společný cíl, na kterém se všichni členové shodnou, budou s ním souhlasit a dokážou jej definovat. Pomoci rodině lze také prostřednictvím okolního sociálního prostředí, ve kterém se její členové pohybují. Například u dítěte s ADHD přimět školu, aby pochopila, že žákovské soustředění nebude stejné, jako u ostatních žáků. Dále je také v některých případech nutné pomoci rodině finančně. V takové situaci pomůže třeba nastavení splátkového kalendáře, který rodině pomůže s placením případných dluhů. Jedním z klíčových úkolů sociálního pracovníka je také přimět rodinu, aby využívali sociálních dávek a služeb. Finanční podpora jim může mnohdy pomoci překročit překážky, se kterými bojují. (Šrajer a Musil, 2008)

1.5 Finanční podpora rodiny

Podle zákona 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře, jsou dávky vyplácené úřadem práce. Většina z těchto dávek je zaměřena právě na podporu rodiny s nezaopatřenými dětmi, proto se této skupině dávek někdy přezdívá rodinné dávky. (Kaczor, 2015)

Přídavek na dítě

Kaczor (2015) udává, že přídavek na dítě je dávka určená dítěti, ale do 18 let věku jej přebírají rodiče. Přídavek se poskytuje rodině s nezaopatřeným dítětem na jeho výživové a

výchovné potřeby. To, že je dávka určená dítěti, a ne jeho rodičům, je rozhodující například v případě exekuce rodičů, protože přídavek tak nemůže být exekučně zabaven.

Nárok na přídavek má dítě, které žije v rodině, jejíž průměrný měsíční čistý příjem v uplynulém kalendářním roce nepřevýšil 2,7násobek životního minima rodiny. Je poskytován ve výši podle věku dítěte a výše příjmu rodiny. (MPSV, 2020)

Věk dítěte	Základní výměra	Zvýšená výměra
do 6 let	500	800
6-15 let	610	910
15-26 let	700	1 000

Tabulka 1 Přídavek na dítě (MPSV, 2020)

Porodné

Další dávkou je porodné, které se poskytuje jednorázově a to rodinám, u kterých byl příjem za uplynulé kalendářní čtvrtletí nižší než 2,7násobek životního minima rodiny a narodilo se jim dítě. Dávka se poskytuje u prvního a druhého živého narozeného dítěte za účelem odlehčení finanční zátěže spojené s výdaji na dítě. Výše porodného je 13 000 Kč na první dítě a při narození druhého dítěte výše činí 10 000 Kč. (MPSV, 2020)

Rodičovský příspěvek

Poskytuje se jednomu z rodičů, který po celý měsíc celodenně pečuje o nejmladší dítě. Rodičovský příspěvek se poskytuje do doby, než se vyčerpá maximální částka 300 000 Kč. Nejdéle se poskytuje do čtyř let věku dítěte. Případě narození více dětí najednou má rodič nárok na čerpání částky 450 000 Kč. Čerpání příspěvku se vypočítává podle vyměřovacího základu rodiče nebo obou rodičů. Pokud lze vyměřovací základ stanovit u obou rodičů, vychází se z toho vyššího. Pokud 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu převýší částku 10 000 Kč, může si rodič zvolit čerpání až do této částky. U více než jednoho dítěte je to pak 1,5násobku 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu. Pokud je v tomto případě částka vyšší než 10 000 Kč, tak rodič může do výše této částky příspěvek čerpat. V případě, kdy ani jednomu rodiči nelze stanovit vyměřovací základ, nebo je po vypočítání částka nižší než 10 000 Kč, rodič si volí výši vyplácení do částky 10 000 Kč. U dvou a více dětí narozených zároveň pak do 15 000 Kč. Zvolenou výši vyplácení je možno změnit pouze

jednou za tři měsíce. Podmínkou na pobírání příspěvku je, aby dítě mladší dvou let nepobývalo v jeslích, nebo jiném zařízení pro děti předškolního věku, déle než 92 hodin za měsíc. Může navštěvovat zařízení jako jsou rehabilitační centra nebo jesle v maximálním rozsahu 4 hodiny za den. U dětí se zdravotním postižením pak maximálně 6 hodin. Pokud má dítě více než dva roky, docházka do zařízení již není časově omezena. V průběhu pobírání rodičovského příspěvku se příjmy rodiny nesledují a rodič, který příspěvek pobírá, tak může získávat finanční prostředky i výdělečnou činností. (MPSV, 2020)

Příspěvek na bydlení

Je určen pro rodiny a jednotlivce s nízkými příjmy. A to v případě, že 30 % (v Praze 35 %) příjmu rodiny nestačí na pokrytí nákladů na bydlení. Nárok nabývá v případě, že je osoba vlastníkem nebo nájemcem bytu. (MPSV, 2020)

Pohřebné

Finanční částka ve výši 5 000 Kč je vystavena osobě, která zařídila pohřeb nezaopatřenému dítěti, nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte. Nárok na pohřebné nastává pouze za předpokladu, že zemřelá osoba měla trvalý pobyt na území ČR. (MPSV, 2020)

2 AZYLOVÉ DOMY PRO MATKY S DĚTMI

Konkrétně azylové domy pro matky s dětmi definuje Tomeš (2010) jako: „*řešení krizových situací matek, často mladých nebo rozvedených, které se v souvislosti s narozením dítěte ocitnou bez bydlení a sociálního zázemí a jsou tak vážně ohroženy jejich základní životní potřeby a potřeby jejich dítěte.*“

Služby azylových domů jsou také pro ženy, které se v domácím prostředí necítí bezpečně z důvodu fyzického či psychického napadání jejich partnerem. Pokud žena v takovém případě nechce nebo z nějakého důvodu nemůže využít pomoci svých blízkých, je pro ni a její děti azylový dům bezpečným a vhodným řešením. Během času stráveného v azylovém domě má klientka prostor si uspořádat myšlenky a rozhodnout se, jak bude postupovat dál. Většina klientek si hledá svůj vlastní byt, jiné se však rozhodnou i přes všechny okolnosti vrátit ke svému partnerovi. Během pobytu v zařízení klientky mohou žít svůj život bez velkých rozdílů jako doposud. Jejich děti navštěvují školy v okolí a ony mohou chodit do práce nebo obstarávat ostatní potřebné záležitosti. Klientky mají možnost konzultací s profesionály, kteří jim podají pomocnou ruku s otázkami ohledně budoucnosti, ale také pomohou vyrovnat se s minulostí. (Buskotte a Vaníčková Horníková, 2008)

Azylové domy bývají většinou umístěny v blízkosti obchodů, mateřských či základních škol. Mají své vlastní uspořádání, vybavené pokoje a společné prostory. Klientky dostanou přidělený pokoj se základním vybavením. Mohou využívat také společných prostor, kde se nejčastěji nachází kuchyňka k přípravě stravy. Společenská místnost, kde jsou hračky a sportovní vybavení pro děti. Mezi společné prostory patří také prádelna se sušárnou. Azylové zařízení by mělo klientkám poskytovat prostory k zajištění základních potřeb a má za úkol vzbuzovat pocit bezpečí. (Průdková a Novotný, 2008)

2.1 Činnost azylových domů

Služba azylových domů podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zahrnuje typy služeb jako je poskytnutí stravy, pomoc při zajištění nebo přípravě stravy v souladu s potřebami klientů, poskytnutí ubytování, pomoc při uplatňování práv ubytovaných osob, oprávněných zájmů a také pomoc při obstarávání osobních záležitostí. (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách)

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách upravuje informace o poskytování ubytování a chodu azylového domu. Ubytovaní

v azylovém domě by nemělo přesahovat délku jednoho roku. Po dobu ubytování azylový dům zajišťuje podmínky pro potřeby klientek jako je praní, žehlení, výměna ložního prádla. Azylový dům se snaží pomoci klientkám obnovit nebo upevnit vztah s rodinou, který mnohdy z důvodů jejich životní situace není pozitivní. Klientky si službu platí ve výši 170 Kč za celodenní poskytování stravy, která obsahuje minimálně tři jídla, za oběd pak 75 Kč. Částka za ubytování činí 130 Kč denně, pokud jde o klientku s nezletilým dítětem nebo více dětmi, tak částka činí 100 Kč denně za dospělé osobu a 70 Kč denně za dítě. (Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách)

Spolu s existenčními podmínkami je také nutné zabezpečit výchovu a vzdělávání dětí. V případě traumatizující minulosti také psychologickou pomoc. Dále poradenství klientce o správném chodu domácnosti a vhodné výchovy dětí. Práce s klientkami také směřuje k motivaci hledat si vlastní bydlení, aby mohly zařízení co nejdříve opustit a dokázat se o sebe postarat samy. (Novosad, 2004)

2.2 Přijetí do zařízení

Zájemce o služby si musí před nástupem podat žádost. Žádosti prochází šetřením, při kterém si zařízení ověřuje, zda je klientka vhodná pro přijetí do azylového domu. Pracovníci azylových domů spolupracují s orgánem sociálně právní ochrany dětí. Na některých místech funguje spolupráce mezi jednotlivými azylovými domy, kdy řeší přijetí klientů společně. Pokud klientka potřebuje přijmout ihned, z důvodu ohrožení jejího zdraví nebo zdraví dítěte, mají některé azylové domy krizová lůžka. Jsou poskytována ženám s dětmi, které vyžadují okamžitou intervenci, například z důvodu domácího násilí nebo jiného ohrožení na zdraví. (Matoušek a Kříšťan, 2013)

2.3 Metody sociální práce v azylových domech

Sociální pracovníci azylových domů by měli mít zájem pracovat s klienty a snažit se je zařadit zpět do společnosti. Především by měli klienta motivovat, aby sám chtěl změnu podstoupit. Změny by se měly týkat především zaměstnání, bydlení a zlepšení životních podmínek.

2.3.1 Individuální plánování

Práce s klientkami probíhá způsobem individuálního plánování. Při jednání s klientkami azylových domů zjišťujeme její potřeby a potřeby jejího dítěte. Díky tomuto způsobu jednání

také pracovníci lépe porozumí jejího stylu každodenního života. Tyto informace jsou užitečné jak pro klíčového pracovníka klientky, tak i celému týmu pracovníků v daném zařízení. Dostatečné množství získaných informací pak může klientce výrazně ulehčit počáteční období v azylovém domě, které mnohdy nebývá jednoduché. Získání informací o klientce buduje důvěru mezi klientkou a pracovníkem a také dává příležitosti ke společným tématům. (Chloupková, 2013)

Klientka spolu s pracovníkem sestaví hlavní cíl, kterého chce klientka dosáhnout a s pomocí pracovníka k němu směřuje. Individuální plánování Bicková (2011) popisuje jako: *„partnerské zapojení uživatele sociální služby do procesu jejího plánování (jako opak přehlížení názorů uživatele, vnucování postupů a způsobů poskytování služby, udržení uživatele v roli podřízené a závislé). Plánováním služby tedy můžeme (v širším slova smyslu) rozumět vlastně každé domlouvání postupu mezi pracovníkem a uživatelem služby. Jde o situaci, v níž pracovník nesetrvává v mocensko-expertní pozici („ví nejlépe, co a jak je potřeba“), ale na způsobu poskytování služby se spolu s uživatelem domlouvá. A rozhodně nemusí jít jen o zásadní potřeby nebo cíle uživatele, nýbrž o mnoho zcela běžných drobností, které provázejí každodenní život, kontakt s pracovníky a způsob poskytování služby.“*

Jednou ze zásad individuálního plánování je nevnučování názoru a představ pracovníků o cílech klientů. Cíle by měly být v zájmu klientky podle toho, jak ona chce. Důležitý je především zájem, pochopení jejich přání a respekt. Zájmem sociálních služeb je poskytování služby v co největším zájmu právě klientů a přizpůsobit se jejich potřebám a osobním cílům. Pracovník spolu s klientkou hledá cíl společné práce, ke kterému budou společně směřovat v době pobytu klientky v azylovém domě. Když dojdou k cíli, který klientce vyhovuje, naplánuje se postup, pomocí kterého k němu budou směřovat. Individuální plánování má pro klienta velký význam a výhody, protože díky němu vystupuje jako rovnocenný partner. Sám se rozhodne, zda služba splňuje jeho představy o pomoci. Pociťuje také větší bezpečí a jistoty, protože ví, jakým způsobem bude pobyt v sociální službě vypadat a zná pravidla služby a své povinnosti. Aktivně se svým rozhodováním zapojuje do chodu služby a přijímá za své rozhodování zodpovědnost. (Hauke, 2011)

Individuální plánování je zajišťováno klíčovým pracovníkem jednotlivých klientů, kteří mu byli přiděleni. Svým konkrétním klientům rozumí, komunikuje s nimi, zprostředkovává jim pomoc a péči. Uživatel služby se na ně může kdykoliv obrátit, případně, že něco potřebuje. (Hauke, 2011)

Jelikož individuální plán obsahuje citlivé údaje, musí být chráněn před nesprávnou manipulací neoprávněnou osobou. Nahlížet do nich mohou pověřeni pracovníci a také klienti, kterých se daný spis týká. Nejvhodnější je uložit dokumenty na bezpečném a uzamykatelném místě. Spisy by se z určeného místa neměly vynášet. Pracovníci mají podepsanou mlčenlivost a o citlivých informacích s nepovolanými osobami hovořit nemohou. (Hauke, 2011)

2.3.2 Videotrénink interakcí

Videotrénink interakcí se používá především při poruchách komunikace mezi rodinnými příslušníky. Slouží jako krátkodobá terapie a má za úkol napomoci k usměrnění či obnovení komunikačních dovedností. Často se používá práci při práci na komunikaci mezi rodičem a dítětem. Před prvním natáčením videotréninku se pracovník s klientkou zaměří na cíle, kterých chce v průběhu této metody dosáhnout. Využívá formu videa, na kterém členové rodiny řeší své problémy. Poté následuje reakce pracovníka, který situaci analyzuje a momenty na videu komentuje svými radami a poznatky. Natáčení trvá zhruba 10-15 minut a má zachytit úspěšné momenty řešení problémů. Pracovník nahrávku edituje a vyhledává momenty z videa, které naznačují pozitivní řešení konfliktů. Klientka s pracovníkem diskutují o pozitivních projevech ve videu, pouští si je klidně vícekrát za sebou. Pracovník v průběhu dbá na pozitivní atmosféru a vhodnou komunikaci s klientkou. Při této metodě dochází k trvalým a pozitivním změnám u klientek (Matoušek a Kříšťan, 2013)

2.3.3 Analýza dokumentace

Je důležité ji provádět před rozhovory s klienty nebo před tvorbou individuálního plánu a taky při hodnocení plánu. Dokumentace o klientovi obsahuje záznamy z jednání s klientem z doby, kdy žádal o pomoc v azylovém domě. Dále pak smlouvu o poskytování služby v azylovém domě a záznamy o průběhu poskytování služby. V dokumentaci pracovníci mohou zjistit údaje o klientovi, jeho přání a požadavky a také jeho pokroky, které uskutečňuje směrem ke začlenění do společnosti. (Hauke, 2011)

2.3.4 Rozhovor

Prostřednictvím rozhovoru jde získat velké množství informací. Od názorů klienta až po jeho přání a budoucí plány. V průběhu rozhovoru by měl pracovník sledovat nejen verbální projev klienta ale také neverbální. Jeho mimiku, pohyby rukou, sahání si na vlasy a obličej a další projevy, které nevyjadřuje slovně. Díky neverbálnímu komunikování může pracovník

odhalit, jak je klient naladěný, zda je či není nervózní nebo nepocituje úzkost. Na základě všech těchto jevů by měl pracovník vhodně reagovat a komunikaci s klientem přizpůsobit dané situaci. Až 50 % vyjadřování odhaluje tvář člověka, 40 % pak tón a intonace hlasu a pouhých 10 % co člověk říká. Slova tak tvoří nejmenší část z informací, které můžeme na základě rozhovoru s klientem získat. (Hauke, 2011)

Pracovník by měl při rozhovoru vždy mluvit upřímně a projevovat respekt a úctu ke klientovi. Získá si tak jeho důvěru a větší otevření z klientovy strany. Klient také ocení, když pracovník přizná svou chybu, pokud k ní během jejich společné práce dojde. Je nutné odlišit rozhovor s příbuznými či známými a s klienty. U klientů je vždy důležitá profesionalita a rozdíl je také v tom, že rozhovor s klienty má pomoci dosáhnout nějakého konkrétního cíle, ke kterému rozhovor pracovník směřuje. Pracovník by si tak měl ujasnit, na které otázky se potřebuje klienta zeptat, aby dosáhl odpovědí, které potřebuje. Otázky by si měl pracovník připravit dopředu v rámci přípravy na rozhovor. Během rozhovoru by měl být klient oslovován jménem nebo případně titulem, vyjadřuje to jistou úctu ke klientovi. V průběhu rozhovoru pracovník dává najevo empatii a řádné naslouchání výkladu klienta. Navazuje oční kontakt s klientem, ověřuje si, zda rozumí všemu, o čem pracovník hovoří. Dává mu dostatek času na vyjádření svých pocitů a emocí. Pokud klient vnímá vše kolem něj špatně, je vhodné, aby pracovník navázal na pozitivní události v jeho životě a v průběhu rozhovoru je klientovi připomenul. Uvědomování si pozitivních momentů vzbuzuje v klientovi pocit, že zvládne i ty další, ne už tak příjemné situace. (Hauke, 2011)

V závěru rozhovoru pracovník shrne spolu s klientem závěry, které z rozhovoru vplynuly. Je také možné požádat klienta o shrnutí rozhovoru, pro ověření, zda všemu opravdu porozuměl. S klientem se rozloučí, popřípadě si mohou říct, kdy se znovu uvidí. Po každém rozhovoru pracovník učiní záznam v podobě zápisu. (Hauke, 2011)

2.3.5 Případová studie

U této metody se pracovník zaměřuje na případ klientky a snaží se hledat řešení pro její konkrétní situaci. Smyslem je dopomoci klientkám, aby si dokázaly pomoci svými silami. Důležité je porozumění a pochopení pro konkrétní situaci, se kterou klientka bojuje. Případová práce klade důraz na jedince a na jeho individualitu a plánuje kroky, kterými se bude klient aktivizovat. Důležité je také klienta v průběhu jeho aktivizace sledovat, komunikovat s ním a v poslední řadě i zpětná vazba. (Gulová, 2011)

2.3.6 Skupinová práce

Na člověka celý život působí různé skupiny, které ho určitým způsobem ovlivňují. Skupiny vytváří osoby, které mají stejný nebo podobný problém či zkušenosti. Co se týče azylových domů, hovoříme zde o skupinu zaměřenou na dosažení sociálních cílů. Tuto skupinu tvoří právě klientky v azylových domech. Klientky mezi sebou mohou diskutovat o problémech a jejich možných řešení. A vzájemně si obohacovat své názory a pohledy na určité skutečnosti. (Gulová, 2011)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Praktická část bakalářské práce navazuje na teoretickou část a v první řadě se věnuje vymezení výzkumného problému. Ten se týká problematiky žen, které se ocitly v azylových domech pro matky s dětmi kvůli své nepříznivé životní situaci. Výzkum má za úkol především odhalit, jaké jsou jejich životní plány. A jak se potýkají se svou nynější situací.

Azylové domy pro matky s dětmi jsou mnohdy jedinou nadějí některých klientek. Matoušek (2007) uvádí, že mezi nejčastějšími klientkami azylových domů se objevují matky dětí, které jsou mladší než 3 roky.

Ke kontaktování azylového domu ženy může vést spousta faktorů. Z výsledků výzkumu (Synková, 2015) vyplývá, že mezi nejčastější příčiny patří špatná finanční situace a rozchod s partnerem. Mnoho z žen v těchto situacích nenachází podporu ani u své rodiny a známých nebo z nějakých důvodů s osobami blízkými vůbec nekomunikují. Mnoho žen je také nuceno se odstěhovat daleko od svého bydliště z důvodu domácího násilí, které trpěly ze strany svého partnera a mnohdy si v této situaci nemohou své bydlení především finančně dovolit.

V těchto obtížných životních situacích azylový dům poskytuje všechnu potřebnou pomoc, kterou klientky potřebují při snaze zařadit se zpět do společnosti. Klientce s dětmi je přidělen samostatný pokoj pro jejich soukromí. A mohou také využívat společných prostor, mezi které patří kuchyňka, společenská místnost, koupelna s toaletou, prádelna a sušárna. Popřípadě další místnosti vytvořené pro jejich potřeby, vždy záleží na vybavenosti daného azylového domu. (Průdková a Novotný, 2008)

(Kraus a Poláčková, 2001) zmiňují, že to, jak člověk vnímá životní situaci, ve které se ocitl závisí také na jeho pohlaví, věku, vzdělání, zkušenostech, osobnosti a dalších okolnostech.

Pro klientky je mnohdy opravdu složité postavit se zpět na vlastní nohy a zařadit se do společnosti. Proto jim a jejich dětem azylový dům poskytuje nejen střechu nad hlavou, ale také v této situaci velmi potřebné poradenství. Mnoho osamělých matek s dětmi často potřebují sociální, zdravotní či psychologickou službu. Důležité je poskytování i finančního poradenství a informací týkajících se finanční gramotnosti. Poradenství dodává klientkám nejen potřebné informace, ale také motivaci a naději, že svou situaci překonají. Vhodně poskytované poradenství do budoucna snižuje riziko toho, že klientka bude nucena vyhledat stejnou pomoc opětovně. (Matoušek, 2007)

3.1 Výzkumné otázky

Jaké jsou životní plány klientek v azylových domech pro matky s dětmi?

Jaké představy mají matky v azylových domech o své budoucí životní situaci?

Jaké představy mají matky v azylových domech o realizaci svých životních plánů?

3.2 Výzkumný cíl

Zjistit, jak klientky využívají pomoc, kterou jim azylový dům nabízí.

Zjistit životní plány klientek v azylových domech pro matky s dětmi.

Zjistit, jakým způsobem chtějí klientky své plány realizovat.

Zjistit, jaké kroky klientky uskutečňují k vypořádání se s momentální situací a co činí pro své opětovné zařazení do společnosti.

3.3 Metoda výzkumu

Za účelem zjištění budoucích plánů klientek azylových domů pro matky s dětmi (viz. výzkumné cíle), jsem zvolila kvalitativní výzkumné pojetí. Gavora (2000) vnímá kvalitativní výzkum jako protiklad kvantitativního. Za hlavní rysy kvalitativního výzkumu pokládá především jeho dlouhodobost, podrobný zápis a intenzivnost zkoumání.

Vzhledem k cílům, které jsou pro respondentky osobní stránkou života je kvalitativní výzkum vhodnější. Dochází při něm totiž k intenzivnějšímu a delšímu kontaktu s respondenty. Můžeme se tedy odpovědím respondentů věnovat do hloubky, detailně prozkoumat získané informace a v průběhu získávání informací sledovat jejich reakce na pokládané otázky.

Jako výzkumnou techniku jsem zvolila způsob polostrukturovaného rozhovoru, který zároveň patří mezi nejefektivnější metody kvalitativního výzkumu. Přímým kontaktem s respondentkami jsem získala důvěryhodnější data pro výzkum. Výhodou také bylo, že jsem v průběhu rozhovoru mohla reagovat na odpovědi respondentek či doplňovat rozhovor dalšími vhodnými otázkami v případě potřeby. Při rozhovoru jsem také sledovala a vnímala emoce klientek, které v nich otázky vyvolaly a na základě toho jsem si udělala lepší přehled, jak dané téma vnímají.

Při polostrukturovaném typu rozhovoru je třeba určit jádro rozhovoru a zvolit spíše minimum témat a otázek, které výzkumník musí s respondenty probrat. Tímto si výzkumník zajistí, že budou probrána všechna témata, které k výzkumu potřebuje. (Miovský, 2006)

Předem je rozhovor složen z několika otázek. Otázky jsou pak dále rozvíjeny o další případné a předem neurčené otázky, které vzniknou v návaznosti na získané odpovědi v průběhu rozhovoru. Otázky rozhovoru navazují na výzkumné otázky a cílem je především jejich zodpovězení. (Otázky rozhovoru obsahuje příloha č. 1). Je také důležitá empatie ze strany výzkumníka, jeho trpělivost a projevovaný zájem o životní příběh klientek. Pozorným nasloucháním klientky vnímají pocit bezpečí, pochopení a atmosféra u rozhovoru je poté uvolněnější.

Rozhovory byly zaznamenávány na audio nahrávku, pořízenou na mobilní telefon. Klientky byly s pořízením nahrávek obeznámeny a všechny vyjádřily svůj souhlas. Otázky rozhovoru byly formulované jasným a srozumitelným způsobem a kladeny byly v průběhu rozhovoru postupně. Respondentky měly na otázku vždy dostatek času a svou odpověď si mohly promyslet. Pokud by bylo v průběhu rozhovoru zřejmé, že některá z klientek nechce na určitou otázku odpovědět, přesunula bych se k další otázce. Tohoto jsem však během rozhovoru využít nemusela, protože všechny klientky bez problémů odpověděly na všechny otázky.

3.4 Výzkumný soubor

Jako způsob výběru výzkumného souboru jsem si vybrala záměrný výběr. Záměrný výběr výzkumného souboru je postup, při kterém se účastníci výzkumu vybírají cíleně podle jejich vlastností. To znamená, že na základě stanovených kritérií pro daný výzkum jsou vybrány pouze ty osoby, které tyto kritéria splňují. Kromě splnění kritérií musí také vyjádřit svůj souhlas s účastí na výzkumu. (Mioviský, 2006)

Podle Gavory (2000) je záměrný výběr charakteristický právě pro kvalitativní výzkum. Potřebujeme totiž, aby zkoumané osoby měly zkušenosti s daným prostředím a událostmi. Především proto, aby mohly své informace předat výzkumníkovi pravdivě.

Výzkumný soubor se tedy skládá z klientek jednoho azylového domu pro matky s dětmi, které mají minimálně jedno dítě. Celkově je tvořen třemi vybranými klientkami z tohoto zařízení. Respondentky byly předem informovány o účelech rozhovoru, tématu a cíle bakalářské práce. Dále souhlasily s pořizováním hlasového záznamu na mobilní telefon. Také v souladu se zachováním anonymity a soukromí respondentek byla jejich pravá jména nahrazená jinými a jména jimi zmiňovaná byla odstraněna. V anonymitě také zůstává přesný azylový dům, kde klientky pobývají. S tímto byly respondentky taktéž obeznámeny a

všechny souhlasily. Také jsem nechala respondentky rozhodnout o místě, kde rozhovor probíhal. Chtěla docílit toho, aby se při jeho průběhu cítily komfortně a uvolněně.

3.4.1 Charakteristika respondentek

Nyní svými slovy charakterizují životní příběhy respondentek, které se do výzkumu zapojily. Můj popis slouží k lepší představě o životních událostech, kterými si musely ženy projít. U této charakteristiky jsem vycházela pouze z nahrávek a přepsaných rozhovorů. Jak už jsem zmínila výše, všechna jména u žen byla změněna z důvodu zachování anonymity. Na začátek jsem vytvořila tabulku pro lepší a rychlejší přehled základních a nejdůležitějších informací.

Jméno	Radka	Kateřina	Lucie
Věk	31	22	26
Počet dětí	2	1	2
Vzdělání	Výuční list	Výuční list	Základní
Zaměstnání	Nemá	Nemá	Příležitostně
Partneři	Svobodná	Svobodná	Svobodná
Délka pobytu v AD	Půl roku	Téměř rok	Dva měsíce
Počet předchozích azylových domů	1	0	2

Tabulka 2 Základní informace o respondentkách

Radka

Průběh rozhovoru s Radkou byl příjemný. Byla z ní zpočátku cítit lehká nervozita, ale v postupem času se uvolnila a nedělalo jí problém zodpovědět na všechny otázky.

Respondentce je 31 let. Má dvě dcery, se kterými má dobrý vztah. Starší dcera má 6 let a mladší 4 roky. Volný čas s nimi tráví nejvíce venku v přírodě anebo malováním, což mají dcery moc rády. Nynější azylový dům, ve kterém pobývá, je již jejím druhým. Je zde teprve půl roku a je mnohem spokojenější než v předchozím azylovém domě, kde se nepohodla s pracovníci a celkově jí tam příliš nevyhovovalo prostředí. Zde se jí tedy líbí mnohem víc, a i pracovníci hodnotí jako milé a ochotné. Konzultuje s nimi svou současnou situaci a využívá poradenství, které je jí k dispozici.

Co se vzdělání týče, Radka je vyučená kadeřnice a zpětně ji mrzí, že nešla studovat maturitní obor. Do budoucna už si vzdělání však zvýšit neplánuje. Před odchodem na mateřskou pracovala jako prodavačka v obchodě. Poté se jí narodila i druhá dcera, takže byla opět na mateřské. Nyní má nemocné koleno, tudíž chodí na rehabilitace a doufá, že se jí noha brzy spraví, aby si mohla začít hledat práci.

Její vztahy s rodinou nejsou příliš kladné. Rodiče má rozvedené a otce neviděla již od doby, co byla malá. S matkou komunikuje spíš příležitostně, především kvůli jejím dcerám, aby se mohly vidět s babičkou. Má ještě mladší sestru, se kterou se vídá občas u své matky, když se tam setkají. Obě dcery má Radka s jedním bývalým partnerem. Ten na obě dcery platí výživné. Důvodem jejich rozchodu byly partnerovy sklony k alkoholismu, v době, kdy přišel o práci. Nyní se však léčí, a tak si dcery příležitostně bere, když mu to čas dovolí. Většinou alespoň jednou za měsíc na víkend. Dcery mají s otcem dobrý vztah, tak jim Radka nechce bránit v kontaktu. V současné době respondentka nový vztah nemá, ani jej nevyhledává.

So se týče dalších plánovaných změn v jejím životě, soustředí se především na uzdravení kolena, aby mohla brzy nastoupit do práce. Nevadilo by jí pracovat někde ve výrobě, ale především chce pracovat pouze denní směny, kvůli dcerám. Nemá totiž nikoho blízkého, kdo by je mohl hlídat. Bydlení si plánuje hledat, až když bude mít nějakou dobu práci a větší finanční příjmy. Na lepší finanční situaci se těší také kvůli svým dcerám. Bude jim moci obstarat více materiálních věcí a oblečení, které si v současné situaci nemůže tolik dovolit. Za dva roky se vidí spolu s dcerami ideálně v nájemním bytě, který finančně zvládne zaplatit.

Kateřina

Jelikož je Kateřina stejného věku, jako já, byl rozhovor s ní velmi uvolněný a respondentce nedělalo problém odpovědět na všechny otázky.

Kateřině je 22 let. Otěhotněla ve velmi brzkém věku, protože jejímu synovi bude teprve jeden rok. Ve volném čase s ním chodí na procházky a každý večer mu čte pohádky z knížek. V azylovém domě pobývá zhruba od narození jejího syna. Do té doby bydlela u matky a jejího přítele, který Kateřinu fyzicky napadal. Když se jí narodil syn, odešla odtamtud právě do azylového domu. Matčin přítel jí bil už dříve, proto tehdy utekla ke svému bývalému přítelovi, se kterým otěhotněla. Ten však dítě odmítal, tak jí nezbylo nic jiného než se vrátit k matce. Otec na syna výživné neposílá a nikdy se s ním neměl zájem setkat. V současné době nemá Kateřina žádný vztah.

Před narozením syna pracovala jako uklízečka v jedné firmě. Také pekla dorty a cukroví na zakázku, protože je vyučená cukrářka. V budoucnu, až bude syn chodit do školky, by chtěla pracovat především na ranní směny, aby s ním mohla být odpoledne doma. Ráda by opět začala péct na objednávky, a to klidně i dřív, než bude syn chodit do školky. Teď to prý ale ještě nejde, protože potřebuje hodně pozornosti. Vzdělání si neplánuje rozšířit, ale ráda by si udělala alespoň vzdělávací kurz.

V azylovém domě je velmi spokojená, má vše, co potřebuje a velmi oceňuje pomoc od sociálních pracovníků. Ty jí pomáhaly především po příchodu miminka, kdy ve spoustě věcech potřebovala rady. Také využívá poradenství ohledně sociálních dávek, protože by sama nevěděla, na které má či nemá nárok. V azylovém domě plánuje zůstat tak dlouho, dokud nebude mít finanční prostředky na byt v nájmu. Ve kterém by se nejraději viděla už za dva roky, ale uznává, že to možná ještě nebude reálné. Nejvíce se těší na dobu, kdy bude její syn chodit do mateřské školy a ona bude moci začít chodit do práce.

Lucie

Poslední respondentka byla podle mého názoru nejvíce výřečná. Nebála se odpovídat rozsáhleji než ostatní klientky a atmosféra při rozhovoru byla také velmi příjemná.

Lucii je 26 let a svou první dceru porodila velmi brzy, protože je jí nyní už 8 let. Poté má další dceru, které budou za tři měsíce 4 roky. Vztahy s dcerami popisuje, jako velmi dobré. Jen starší dcera jí vyčítá časté stěhování. Vždy, když si našla kamarády, tak se poté stěhovali do dalšího azylového domu. Starší dcera také ráda zpívá, proto by ji Lucie v budoucnu ráda přihlásila do sboru nebo umělecké školy. Snaží se soustředit na výchovu a věnovat se dcerám, jak nejvíc to jde.

Tento azylový dům je jejím třetím a je zde teprve dva měsíce. Z předchozích dvou musela s dětmi odejít z důvodu konce smlouvy. Všechny tři azylové domy jí vyhovovaly, ale v tomto si chválí především kuchyň, protože ráda vaří. Pracovnice azylového domu jí pomáhají shánět různé krátkodobé brigády a práce, na které chodí. Zaskakuje jako prodavačka v obchodě anebo také uklízí, když odvede dcery do školy a školky. Co se týče vzdělání, Lucie studovala střední sociální školu s maturitou. Z důvodu těhotenství během střední školy ji však nedokončila. V budoucnu by si maturitu určitě ráda dodělala, kdyby to bylo dálkově při práci možné. Jejím snem je někomu pomáhat v sociálních službách, jako teď sociální pracovníci pomáhají jí. Bavila by ji práce například v domově seniorů.

Když otěhotněla na střední škole, její matka byla silně proti tomu, aby si dítě nechala. Od té doby mezi sebou nemají dobrý vztah, ale i přesto se občas vídají. To platí také pro jejího otce, který má již nějakou dobu svou rodinu. Lucie má ještě staršího bratra, který jí párkrát finančně pomohl, když potřebovala něco zajistit dcerám.

Co se týče jejích partnerů, momentálně žádného nemá. S otcem první dcery jsou v občasném kontaktu, protože otec platí výživné a také se s dcerou chce příležitostně vidět. Otec mladší dcery se k nim nechoval hezky, proto od něj odešli do prvního azylového domu. V kontaktu s ním Lucie není a výživné na dceru neposílá. V azylovém domě plánuje zůstat, dokud si nebude moct dovolit nájem anebo si nenajde přítele, který by se o ně postaral. Novému vztahu se totiž nebrání a chtěla by tomu dát ještě šanci. Nejvíce se těší na to, až si najde stálou práci a bude více finančně zabezpečena. Doufá, že se brzy nebude muset strachovat, zda jí další měsíc vyjdou peníze.

4 ANALÝZA DAT

Výzkum je především fenomenologický. Zajímalo mě, jak respondentky vnímají svou situaci a jak se k ní staví v pohledu do budoucnosti. Proto jsem zvolila interpretativní fenomenologickou analýzu (IPA). „*Interpretativní fenomenologická analýza vychází z prožité zkušenosti, která je kognitivně zpracována a její význam je vytvářen na základě individuálních i kolektivně vytvářených zkušeností. Prostřednictvím uvedené metody výzkumník nahlíží na tyto významy a snaží se odhalit součásti této zkušenosti a snaží se tak proniknout k jádru významu. Ke sběru dat je využíván např. polostrukturovaný rozhovor. Interpretativní fenomenologická analýza je využívána ve výzkumech, kdy je důležité porozumět hloubce zkušenosti a jejímu významu pro konkrétního participanta nebo skupiny lidí.*“ (Koutná, Kostínková a Čermák, 2013)

Vyžaduje tedy nezaujatý přístup k respondentům, ve kterém je hlavní snaha zkoumat konkrétní životní události respondentek. Aby byl výzkum objektivní, je také nutné se zbavit svých vlastních předsudků vůči skupině, se kterou je výzkum prováděn. Cílem je empatická komunikace s klientkami, a především porozumění a pochopení prožité zkušenosti klientek. (Is. Muni, 2019)

Použité metody sběru dat určené pro fenomenologickou analýzu je možné získat písemnou i ústní formou. Výzkumníci se pak opakovaně vrací k záznamům nebo přepisům rozhovorů. Fenomenologické metody se vždy zabývají lidskými zkušenostmi, které v určitém čase svého života prožili. (Is. Muni, 2019).

K tématu klientek v azylových domech se výběr této analýzy hodí především proto, že je ideální na porozumění hlubokého životního příběhu respondentek, což je při tomto výzkumu důležité.

4.1 Otevřené kódování

Rozhovory nahrané na audio nahrávku jsem poté přepisovala. Přepsané rozhovory jsem vytiskla a dále zpracovávala pomocí otevřeného kódování. Během otevřeného kódování jsem rozhovory opakovaně četla nebo jsem si také znovu pustila nahrávky, abych si více uvědomila, o kterou respondentku se jedná a dokázala jsem její odpověď lépe zařadit do jednotlivých kategorií. Do vytištěných rozhovorů jsem si také dělala své vlastní poznámky po stranách textu, které pro mě byly při analýze důležité. Při samotném kódování jsem si v jednotlivých rozhovorech části zvýraznila barvami podle informací, které patřily do stejného okruhu. Z okruhů jsem poté vytvořila kategorie a jednotlivé věty jsem popsala

kódy, ke kterým se daná informace vztahovala. Jednotlivé kategorie jsem vytvořila čistě podle svého subjektivního názoru a pohledu. Kvalitativní výzkum je ovlivněn pohledem osoby, která výzkum provádí. Z toho důvodu určité aspekty výzkumu může každý čtenář vnímat odlišně. Hledala jsem souvislosti mezi jednotlivými kódy a kategoriemi, a nakonec jsem vytvořila čtyři kategorie. Z toho každá zahrnuje tři až čtyři kódy.

Kategorie jsem pojmenovala následovně.

- Jak to bylo
- Vztahy, co mi ještě zbyly
- Co je teď aktuální
- Co bude dál

4.1.1 Jak to bylo

První kapitola se zabývá minulostí respondentek, která zapříčinila jejich vyhledání azylu. Klientky za sebou nemají lehké životní zkušenosti, což jistě výrazně pozměnilo jejich pohled na svět. Budu zde popisovat jejich život před vyhledáním pomoci v prvním azylovém domě, ale také zkušenosti z minulých azylových domů, pokud klientka této pomoci již v minulosti využila. Také se zaměřím na dokončené vzdělání a bývalé zaměstnání, protože tyto faktory výrazně ovlivňují současnou ekonomickou situaci respondentek.

Kategorie obsahuje tyto kódy: *vzdělání, důvod vyhledání azylu, minulé azylové domy, bývalá práce*

Vzdělání

Vzdělání je důležitým faktorem u každého člověka. Zajišťuje určitým způsobem budoucnost na trhu práce, ale také formuje osobnost člověka. Některým klientkám však vzdělání přerušily životní události anebo mají vystudovaný obor s výučním listem. Ani jedna z klientek nemá dosažené vyššího vzdělání, i když by si to zpětně některé z nich přály. „*Jsem vyučená cukrářka.*“ Další klientku zpětně mrzí, že nešla studovat obor s maturitou. „*Jsem vyučená kadeřnice. Maturitu nemám teda, i když mě to teď celkem mrzí, že jsem to tenkrát aspoň nezkusila nebo tak.*“ Třetí klientka sice studovala obor sociální obor s maturitou, ale ten bohužel nedokončila. „*Mám jenom základku. Já byla na oboru s maturitou, ale to jsem nedodělala kvůli malé, protože jsem otěhotněla a školu už jsem nedávala, tak to nešlo dál no.*“

Vyhledání azylu

Vyhledání pomoci azylového domu bylo u klientek z velké části způsobeno problémy v partnerských vztazích, které se buď postupem času rozpadly, nebo tam vznikly jiné problémy. Za vyhledání azylu můžou také špatné vztahy v rodině. Kde nenalezly útěchu, pochopení a především pomoc, kterou jim z mnoha důvodů příbuzní odmítli poskytnout. První respondentka má obě dcery se stejným partnerem, o kterém hovoří následovně. *„My od něho vlastně odešly a šla jsem rovnou do toho prvního azyláku. Začal docela pít, protože tenkrát přišel o práci, tak to prostě přestalo klapat.“* Další respondentka popisuje rozchod s partnerem a následovně nevhodné prostředí u matky a jejího přítele, kde po rozchodu se svým přítelem bydlela. *„My jsme se pak rozešli, protože jsem otěhotněla a on o děcku nechtěl ani slyšet. Tak jsem byla chvíli u mámy a toho chlapa. Ale bylo to čím dál horší, tak jsem věděla, že tam s malým být nemůžeme. Tak jsem šla sem.“* Poslední respondentka měla první dceru velmi mladá, tak popisuje vztah s otcem dcery, že: *„tak to pak prostě asi po třech letech přestalo fungovat.“* Poté popisuje následující události a vztah s druhým přítelem, se kterým má mladší dceru. *„No a já bydlela pak u mámy a potom jsem si našla tátu vlastně té mladší, a tak jsme se přestěhovali tam a chvíli to bylo fajn, ale moc se nechoval hezky k té starší a pak vlastně už ani ke mně, když jsem chtěla malou bránit. No a když se narodila druhá dcera, tak už to nešlo tam být. A mamka už mě zpátky doma nechtěla, protože jsem si udělala děcko s dalším chlapem. Tak jsme pak odešly rovnou od něj do prvního azyláku.“*

Minulé azylové domy

Dvě z dotazovaných klientek před tímto azylovým domem pobývaly ještě v jiném. Jedna z klientek dokonce ve dvou předchozích. Nezapomněly se v rozhovoru vyjádřit, jak se jim tam líbilo či naopak nelíbilo. Z obou rozhovorů vyplynulo, že současný azylový dům jim vyhovuje více. *„Tam mi to jako moc nevyhovovalo, tak jsme šli sem.“* Dále v rozhovoru se klientka zmínila, že nebyla spokojená ani s prostředím minulého azylového domu. *„Tam bylo to prostředí takové divné. Spár pracovníci jsem se úplně nepohodla.“* Druhá klientka uvádí: *„musela jsem odejít, protože mi po tom roce nemohli dát další smlouvu nebo tak něco. Byly tam asi nějaké problémy.“*

Bývalá práce

Co se týče práce před vyhledáním azylové pomoci, klientky moc zkušeností nemají. Respondentka, která je vyučená jako cukrářka uvádí. *„Předtím jsem dělala úklid v jedné firmě, než jsem otěhotněla. A taky jsem do toho měla občas nějaké zakázky na cukroví nebo*

dorty třeba. To hlavně od známých.“ Druhá respondentka pracovala před narozením mladší dcery, v době, kdy stále bydleli u jejího tehdejšího partnera. *„Já předtím dělala v jednom obchodě, ještě předtím, než jsem šla na mateřskou. No a pak se vlastně narodila za chvíli ta mladší, takže už jsem byla s něma doma.*“ Třetí respondentka se v rozhovoru o žádné práci před mateřstvím nezmínila.

4.1.2 Vztahy, co mi ještě zbyly

Tato kategorie obsahuje informace o vztazích, které klientky mají anebo alespoň ty, které jim nějakým způsobem zbyly. Klientky mají velmi komplikované vztahy se svým okolím. A to především se svou rodinou. Z rozhovorů vyplývá, že u jejich rodinných příslušníků příliš pomoci nenalézají. Žádná z klientek se také nezmínila o žádných jiných známých nebo kamarádech, kteří by jí nějakým způsobem kontaktovali. Zdá se, že jediné vztahy, které nyní mají ve svém životě pozitivní, jsou s jejich dětmi.

Kategorie obsahuje tyto kódy: *rodiče, děti, partner, sourozenci*

Rodiče

Co se týče vztahů v rodinách klientek, situace není příliš ideální. Žádná z klientek nenachází útěchu a pomoc od svých rodičů. Příliš často se nevidají a kontakt příliš neudržují. Vztah s otcem zmiňují dvě klientky. *„Tátu jsem neviděla už, co jsem byla malá. Oni jsou naši rozvedení totiž.*“ Druhá klientka popisuje vztah s otcem takto: *„Občas se vidím s tátou, ale on má svoji rodinu už nějakou dobu a jeho žena mě moc nemusí. Tak asi nechce mít doma problém, že se se mnou vidá moc často nebo nevím.*“ Ani vztahy s matkou nemají klientky o příliš jednodušší. *„Ona tenkrát dost špatně nesla to, že jsem si nechala malou a nedodělala školu. Myslím, že se přes to ještě nepřenesla.*“ Jiná klientka popisuje, že si nerozuměla s přítelem od její matky. *„No a on mě bil a hrozně jsme si naseděli. Když jsem tam ještě bydlela s něma. A máma to vždycky ignorovala.*“

Sourozenci

Pouze dvě klientky uvádí, že mají sourozence. *„Ještě mám mladší sestru, a ta si hodně rozumí s mámou právě. A s ní se teda taky moc nevidám, jen občas u mámy, když se tam sejdem obě.*“ Druhá klientka má o něco lepší vztahy a zkušenosti se svým starším bratrem. Hovoří o něm následovně: *„a občas mi i pomohl, když jsem potřebovala něco pro holky, tak on to koupil a tak.*“

Partneři

Respondentky neuvádí zkušenosti s pozitivním partnerským vztahem. Na otázku, zda má v současné době partnera jedna z klientek odpovídá slovy. „*Ne nemám, dávám si od nich teď pokoj.*“ Druhá klientka uvádí: „*pár známostí jsem měla, ale málokdo chce ženskou, co má děti.*“ Co se týče vztahů dětí s jejich otci, někteří bývalí partneři se s dětmi alespoň příležitostně stýkají. „*Holky si bere jednou za měsíc na víkend většinou. Jsme tak domluvený, tak když to vyjde, tak si je veme.*“ „*Občas ten od té starší holky se s ní chce vidět. Ale ten druhý o sobě nedává vědět.*“ Klientka malého syna uvádí, že s jeho otcem nemá žádný kontakt. „*Od té doby, co jsem z tama odešla se neozval. A pochybuju, že by chtěl malého někdy vidět.*“ Ani v případě výživného od bývalých partnerů, to nemají všechny klientky jednoduché. „*Neposílá nic.*“ „*Ten od té starší jo, ten posílá jako, co má. Ale ten od mladší ne. Tam z něho asi nic nikdy nedostanu.*“ Pouze první respondentka, která má obě dcery se stejným partnerem uvádí, že: „*jojo našťestí platí. Má to soudně nařízené, tak platí.*“

Děti

Respondentky považují vztahy se svými dětmi za kladné a velmi důležité. Tím, že respondentky nemají stále zaměstnání se snaží s dětmi trávit volný čas různými aktivitami a věnovat se jim. „*Vybarvuje omalovánky spolu anebo chodíme ven do přírody.*“ „*Tak s malým se snažím chodit ven a hrajem si a tak. Čtu mu pohádky před spaním vždycky.*“ Klientky, které již byly předtím v jiném azylovém domě popisují, že jejich starší děti vnímají nelehce časté stěhování. „*Jako vztah máme hezký si myslím, akorát ta starší vnímá dost to stěhování, tak se bojím, že mi to brzo začne vyčítat třeba.*“ Klientka, která je nyní již ve třetím azylovém domě se svými dcerami popisuje situaci takto: „*ta starší teda hůř nese to neustálé stěhování. Mrzí ji, že si najde kamarády a pak se zas musíme odstěhovat. Ale snažím se jí vysvětlit, že to teď prostě jinak nejde.*“ Do budoucna také doufá, že bude moct své dceři finančně zajistit kroužky. „*Ráda zpívá, tak bych do budoucna, až na to budem mít peníze, chtěla, ať může třeba chodit do nějakého kroužku nebo tak. Ať se rozvíjí v tom.*“

4.1.3 Co je teď aktuální

Tato kategorie pojednává o současné situaci klientek, která je ve velké míře poznamenána minulostí. Právě současná situace ženám umožňuje znovu načerpat síly a nevzdávat se. Klientky mají k dispozici poradenství a odbornou pomoc ze strany zaměstnanců azylového domu. V této kategorii popisují také to, zda klientky momentálně mají zaměstnání či nikoliv.

Kategorie obsahuje tyto kódy: *azylový dům, poradenství, zaměstnání*

Azylový dům

Azylový dům by měl pro klientky do jisté míry nahrazovat domov, který se jim ještě nepodařil vlastními silami zajistit. Všechny respondentky si azylový dům, ve kterém se momentálně nachází velmi chválily. Ani jedna se nezminila o negativním vlivu. „*Tak je to tady fajn, lepší než v tom minulém teda.*“ S minulými azylovými domy tento srovnává také další klientka. „*V porovnání s těma ostatníma asi nejlepší, kde jsme byly. Ale ani ty předtím nebyly nějaké špatné, to zas ne.*“ Ženy také zmiňují spokojenost spojenou s vybavením azylového domu a vnímají zde pocit bezpečí. „*Mám tu všechno, co potřebujeme a je to lepší, než kdybych byla doma u mámy třeba. Můžu si tu vyprat, navařit, takže mi nic nechybí.*“ Další si velmi chválí vybavenost kuchyně. „*Máme dobře vybavenou kuchyňku, což jsem i ráda, protože ráda vařím pro holky.*“

Poradenství

Poskytované poradenství personálem azylového domu, ženám může pomoci při běžných úředních záležitostech, péče o jejich děti anebo také plánování, co bude dál. Právě personál azylového domu hodnotily ženy kladně i během rozhovoru. „*Pracovnice milé a ochotné, když něco potřebuju, tak ony pomůžou se vším.*“ „*Pomáhaly mi dost ze začátku, když jsem nevěděla, jak se starat o mimčo. Takže jsem ráda, že mi to někdo ukázal.*“ Celkově jsou respondentky rády za poradenské služby a rozhovory se sociálními pracovníci. „*A celkově, když potřebuju pomoc s něčím, tak ony se snaží mi poradit. Celkově mi pomáhají i zajistit si nějaké dávky, na co mám nárok. Protože tomu já moc nerozumím, tak je super, že mi s tím má kdo pomoci.*“ Součástí poradenství je také pomoc při hledání zaměstnání. „*Ony mi pracovnice vždycky pomáhají najít nějakou tu brigádu, kam bych mohla chodit a motivujou k tomu, aby se z toho všeho člověk nesesypal.*“

Zaměstnání

Získání zaměstnání je pro klientky klíčovým krokem k tomu, aby se v životě posunuly dál a získávaly dlouhodobě větší finanční prostředky. Vzhledem k tomu, že klientky mají většinou malé děti, je pro ně mnohdy sehnání práce v této situaci nereálné. „*Zaměstnaná nejsem kvůli malému, jsem teď s ním na mateřské. To by teď nešlo chodit do práce.*“ Druhá klientka má zdravotní problémy s kolenem, se kterým chodí pravidelně na rehabilitace. „*Mám špatné koleno, tak marodím.*“ Poslední klientka chodí na příležitostné brigády od doby, kdy její mladší dcera začala chodit do školky. Tyto brigády jí na základě její předchozí odpovědi pomáhá hledat právě sociální pracovníci. „*Třeba uklízím ráno, po tom, co dám holky do*

školy a do školky. nebo jsem dělala i prodavačku, když potřebovali za někoho zaskočit v obchodě, co máme tady kousek, a tak různě.“

4.1.4 Co bude dál

V poslední kapitole popisují budoucnost respondentek. Klientek jsem se zeptala především na to, jak si budoucnost představují a jakým způsobem ke svým představám směřují. Tato kategorie je klíčová pro můj výzkum, protože nejvíce ze všech kategorií odpovídá na výzkumné otázky. Odpovědi na tuto oblast se z velké části shodovaly a týkaly se nejčastěji vlastního bydlení. Kromě budoucích plánů mě zajímaly také jejich další krátkodobější cíle, ke kterým nyní ženy míří.

Kategorie obsahuje tyto kódy: *bydlení, představy a vize, další cíl*

Bydlení

Zázemí a pocit domova je důležitý pro každého člověka. I přesto, že je vlastní bydlení pro klientky v současné situaci často nedosažitelné, tak všechny doufají, že budou mít jednoho dne dostatek finančních prostředků, aby si jej mohly dovolit. Na otázku, zda si klientky momentálně hledají bydlení odpovídaly následovně. *„No teď úplně ne, protože na to nemám peníze. Ale tak kdybych si pak našla práci, tak by to bylo fajn.“* *„Občas kouknu na inzeráty, jestli tam není něco, co bychom si mohli dovolit, ale je to teď všechno hrozně drahé.“* Respondentky plánují v azylovém domě zůstat do doby, než se budou moct finančně postavit na vlastní nohy. *„Uvidím, dokud to tady půjde a nebudu mít peníze na vlastní. Nebo jako na nějaký pronájem.“* *„Dokud nenajdu něco, co si budu moct dovolit, že jo.“*

Další cíl

V životě klientek azylových domů je důležité stanovení menších krátkodobějších cílů, aby mohly později dosáhnout svých představ. Hodně se v současné době soustředí na výchovu svých dětí, které pro ně hodně znamenají. *„Hlavně se starat o malého. Věnovat s výchově, ať z něho vyroste fajn kluk.“* *„Taky se je snažím dobře vychovat, věnovat se jim, když už nejsem v práci, tak ať ten čas spolu dobře využijeme.“* Další klientka se soustředí na zlepšení svého zdravotního stavu, aby si mohla začít hledat práci. *„Ať se mi uzdraví ta noha trochu. Chodím na rehabky, když to jde.“*

Představy a vize

I když klientky mnohdy neví, co bude dál a co jim budoucnost přinese, snaží se na ni nahlížet pozitivně. Co se týče představ o budoucnosti, odpovědi se z velké části shodují. Během

rozhovoru jsme řešili také téma vzdělání. Většina respondentek zvýšení své kvalifikace neplánuje. „*Ne, školu asi úplně ne. Možná nějaký kurz, jak se dají udělat. Ještě uvidím.*“ „*Ted' už je na školu pozdě a práce se dá najít i bez hotové maturity.*“ Jedna respondentka by však ráda dokončila maturitu, kterou před lety nezvládla z důvodu těhotenství. „*No chtěla bych dodělat ideálně tu maturitu, pokud by to někde šlo dálkově třeba. Že bych u toho pracovala jako. Mě ta škola tenkrát bavila. To bylo fajn.*“ Klientka se také rozprávěla o její vysněné práci, která by ji naplňovala. „*Myslím, že někde u starých lidí v domově by mě to bavilo. Pomáhat prostě někomu, tak, jak mně teď pomáhaj tady.*“ Svou budoucí práci často spojují s tím, že jsou jejich děti ještě malé, a tak se těší až budou chodit do školky. „*Až bude malý chodit do školky a já si budu moct hledat práci a budeme mít nějaké peníze.*“

Nejvíce se budoucí cíle týkají bydlení, na které se klientky těší, až si jej budou moci dovolit. „*Aspoň menší byt ze začátku zkusit. Jestli by to finančně s nějakou prací šlo utáhnout.*“ „*Stačí nějaký malý ze začátku. Třeba nějaká hezká 1+1čka.*“ Další respondentka o budoucím vztahu, kterému by se nebránila. „*Kdybych našla nějakého přítele, který by byl hodný i na holky a měl je rád, tak bych to třeba byla ochotná zkusit znova. Dát tomu šanci.*“ Za dva roky vidí svou životní situaci následovně. „*Že budeme ve svojem a budu mít práci a třeba i nějakého přítele, co nás bude mít rád všechny tři.*“

Ohledně dětí se klientky ve svých plánech také kromě výchovy zmiňují o tom, že se těší na více finančních prostředků právě proto, aby jim mohly dopřávat více věcí. „*Až si budu moct s holkama víc dovolit. Koupit jim víc věcí a tak. Je to těžký, když nemáte na některý oblečení, co by chtěly a tak.*“ „*Až se nebudu muset tolik starat, jestli vycházíme s penězma každý měsíc.*“

5 SHRNU TÍ VÝZKUMU

Respondentky, se kterými byly vedeny rozhovory za sebou nemají lehkou minulost. Všechny se setkaly s problémy v rodině, která jim během jejich krizové situace pomoc nenabídla. A především ženy zažily rozchod se svými partnery. Otci jejich dětí. Zůstaly tak o své děti pečovat samy a důsledku chybějící pomoci u rodiny a nedostatku financí musely vyhledat pomoc u azylového domu. Dvě ze tří klientek tuto pomoc již v minulosti vyhledaly a momentální azylový dům tedy není jejich prvním. Předchozí azylové domovy opustily z důvodu konce pobytové smlouvy anebo nevyhovujícího prostředí daného azylového domu. Jedna z respondentek uvedla jako důvod změny azylového domu i neshody s personálem.

Co se týče současných vztahů s okolím klientek, nejsou se svou rodinou příliš v kontaktu. Vídají se pouze příležitostně, a to většinou kvůli dětem, aby mohly vídat své prarodiče. Některé klientky kontakt s příbuznými vůbec neudržují. Podobné je to také s bývalými partnery. Někteří se vídají alespoň se svými dětmi a posílají pro děti finanční podporu. Od jiných se toho ženy bohužel nedočkají. Z velké části tedy musí své děti obstarávat samy podle svých vlastních finančních možností.

Finanční situace klientek je však vzhledem k jejich životním podmínkám velmi složitá. Některé jsou totiž stále na rodičovské dovolené se svými dětmi. A tak čekají, až jejich děti nastoupí do mateřské školy, aby si mohly práci začít hledat. Jedna z žen má v současné době zdravotní problémy s kolenem, a tak usiluje o vyřešení této situace docházením na rehabilitace, aby si mohla brzy začít hledat práci. Jedna z klientek však chodí alespoň na příležitostné brigády, které jí pomáhají hledat sociální pracovnice azylového domu. Do budoucna všechny klientky hovoří o práci na ranní směny kvůli dětem, které by odpoledne neměl kdo hlídat. Klientka, která má vystudovaný obor cukráře do budoucna doufá, že bude mít příležitostné zakázky, díky kterým si bude moci alespoň přivydělat, než její syn nastoupí do mateřské školy. Jedna z klientek má cíl dokončit střední školu s maturitou, kterou před lety kvůli těhotenství nezvládla a pracovat v sociálních službách. Další klientky si však vzdělání rozšířit neplánují. Jedna z respondentek se zmínila o kvalifikačních kurzech, nad kterými do budoucna popřemýšlí.

Co se týče budoucnosti ohledně bydlení klientek, jejich odpovědi se velmi shodovaly. Všechny uvádí, že v azylovém domě plánují pobývat do doby, než se jejich finanční příjmy nezvýší a nebudou si tak moci dovolit své vlastní bydlení. V současné době bydlení tedy

aktivně nehledají. Do budoucna však doufají, že se jim tato možnost naskytne a budou se moci postavit na vlastní nohy. Respondentky zmiňují, že by se ze začátku spokojily i s menším bytem. Důležité pro ně je především to, aby si ho mohly dovolit a byly si jisté, že to finančně zvládnou.

Větší finanční prostředky pro ženy nejsou důležité pouze z důvodu budoucího bydlení, ale také kvůli jejich dětem. Právě ty jsou pro ně v jejich životě velmi důležité. V současné době se zaměřují především na jejich výchovu a na různé volnočasové aktivity, které s dětmi dělají. Jako nejčastější trávení volného času s dětmi uvádí procházky a čas strávený v přírodě. Ženy chtějí pro své děti to nejlepší, a to mnohdy bývá spojeno s finanční stránkou. Proto se těší, až budou moci svým dětem dopřávat více materiálních věcí, které v této době mnohdy postrádají. Jedna klientka se také zmínila, že chce svou dceru přihlásit do kroužku, až to pro ni bude finančně možné.

O čem většina klientek příliš nemluvila byli partneři. V současné době ani jedna z respondentek partnera nemá. Z rozhovorů to na mě působilo, že si klientky od partnerských vztahů dávají momentálně spíš odstup. Zažily v minulosti mnohé zklamání, kterými si nepřejí projít znovu. Pouze jedna z klientek se zmínila, že by se v současné situaci dalšímu vztahu nebránila. Je však podle ní náročné najít partnera, který by neměl problém přijmout její děti. Proto si chce počkat na takový partnerský vztah, kde bude cítit lásku nejen ona, ale právě i její děti.

Klientky se snaží se svým budoucím plánům a vizím přibližovat. Využívají k tomu poradenství, které je jim poskytováno v azylovém domě. Z rozhovorů plynulo, že si této pomoci váží a využívají ji. Svou budoucnost konzultují s personálem azylového domu, u kterého dostávají cenné rady, jak ke svým snům směřovat.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se soustředí na životní plány klientek azylových domů pro matky s dětmi. Její metodologická část se odvíjí od témat, které jsou popisovány v teoretické části. Právě témata jako rodina, osamocené rodičovství a domácí násilí jsou úzce spojovány s klientkami v azylových domech.

Během výzkumu bylo nutné se vcítit do života klientek a pochopit, že jejich situace nebyla a není jednoduchá. Ať už jde o jejich vlastní rodinu, se kterou ve většině případů nemají klientky příliš kladné vztahy anebo jde o jejich vztahy partnerské. Právě ty klientkám z mnoha důvodů v minulosti nevyšly, tak jak by si přály. Výzkum byl proveden kvalitativní metodou pomocí interpretativní fenomenologické analýzy. A to konkrétně se třemi klientkami jednoho azylového domu. Výzkum byl uskutečněn pomocí polostrukturovaného rozhovoru. A cílem jeho zjištění byly budoucí plány a vize žen v jednom konkrétním azylovém domě. Kromě budoucích plánů jsem zkoumala také, jakým způsobem k nim momentálně směřují.

Z výzkumu vyplývá, že se ženy snaží získat více finančních prostředků, aby si mohly dovolit své bydlení mimo azylový dům. Snaží se do budoucna usilovat o to, aby azylovou pomoc nemusely potřebovat a byly tak nezávislé na sociální pomoci. Způsoby, kterými se tohoto snaží docílit jsou u klientek z velké části podobné. V první řadě je to především získání zaměstnání. To je pro některé klientky momentálně nereálné, protože jejich děti nechodí ještě do mateřské školy. Celkově jsou pro tyto ženy možnosti práce dosti omezené. Jednak z důvodu, že jim nemá kdo hlídat děti, když nejsou ve škole či mateřské škole. A za druhé pak kvůli nízké kvalifikace žen. Především kvůli dětem se ženy snaží zaměřit hledání práce v okruhu povolání a činností, které je možné vykonávat na ranní směny. Klientky však nejsou na svou situaci samy. Ať už jde právě o hledání práce, vyřizování úředních věcí či jiných úkonů. Pracovníci azylového domu jsou jim k dispozici prostřednictvím odborného poradenství či jiné pomoci. Ženy jsou za pomoc azylových domů velmi vděčné a poradenských služeb hojně využívají a oceňují je.

Celá bakalářská práce, a především její výzkumná část, otevírá realitu do světa osamocených matek, které v životě bojují se spoustou negativních jevů. Poznatky, které přináší výzkumná část mohou pomoci k lepšímu pochopení a přiblížení této problematiky nejen studentům sociálních oborů, ale také sociálním pracovníkům azylových domů pro matky s dětmi.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BECHYŇOVÁ, Věra. Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém. Praha: IREAS, 2007. ISBN 978-80-86684-47-5.

BICKOVÁ, Lucie. Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, 2011. ISBN 978-80-904668-1-4.

BUSKOTTE, Andrea, VANÍČKOVÁ HORNÍKOVÁ, Lucie, ed. Z pekla ven: žena v domácím násilí. Brno: Computer Press, 2008. ISBN 978-80-251-1786-6.

ČESKO. § 22 vyhlášky č. 505/2006 Sb., vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 18. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505#p22>

ČESKO. § 57 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 18. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#p57>

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3379-1.

HAUKE, Marcela. *Pečovatelská služba a individuální plánování: praktický průvodce*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3

HOLÁ, Irena, Martina JEŽKOVÁ, Helena KOMÍNKOVÁ, et al. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. Druhé přepracované vydání. Brno: Spondea, 2016. ISBN 978-80-270-1120-9.849-9.

CHLOUPKOVÁ, Soňa. *Jednání se zájemcem o službu sociální péče od A do Z*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4678-4.

Is.muni.cz 2019. *Kvalitativní výzkum*. Brno. Masarykova univerzita. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/lf/js19/metodika_zp/web/pages/06-kvalitativni.html#pozn3 [07. 06. 2020]

KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015. ISBN 978-80-245-2096-4.

- KELLER, Jan. Soumrak sociálního státu. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-017-9.
- Koutná-Kostínková J, Čermák I. Interpretativní fenomenologická analýza. In: Řiháček T, Čermák I, Hytych R, eds. *Kvalitativní analýza textů: Čtyři přístupy*. 1st ed. Brno, Czechia: Masarykova univerzita; 2013:9-43.
- KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.
- MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.
- MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
- MPSV ČR. *Státní sociální podpora*. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR [online].[cit.2020-07-01]. Dostupné z <https://www.mpsv.cz/statni-socialni-podpora>
- NOVOSAD, Libor. *Základy teorie a metod sociální práce*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004. ISBN 80-7083-890-6.
- PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.
- SLANÝ, Jaroslav. *Syndrom CAN: (syndrom týraného dítěte)*. V Ostravě: Ostravská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-474-7.
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-X.

STŘELEČEK, Stanislav. *Studie z teorie a metodiky výchovy II*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2011, 214 s. ISBN 978-80-210-5512-4

SYNKOVÁ, Lucie. *Význam azylových domů v životě osamělých matek s dětmi* [online]. Hradec Králové, 2015 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/of6wd5/>. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Institute of Social Work. Vedoucí práce Mgr. Karel Bauer.

ŠRAJER, Jindřich a Libor MUSIL, ed. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. České Budějovice: Libor Musil v nakl. Albert, 2008. ISBN 978-80-7326-145-0.

TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.

VODÁČKOVÁ, Daniela. *Krizová intervence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-342-0.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

CAN Child Abuse and Neglect

IPA Interpretativní fenomenologická analýza

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Přídavek na dítě (MPSV, 2020).....	23
Tabulka 2 Základní informace o respondentkách.....	35

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Rozhovor

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR

Úvodní otázky

Kolik vám je let?

Kolik máte dětí?

Jak dlouho jste v tomto azylovém domě? Byla jste předtím v jiném?

Jaké je vaše vzdělání?

Jste zaměstnaná?

Partner, rodina, děti

Jaké máte vztahy s rodiči a zbytkem rodiny? Vidáte se? Máte nějaký kontakt?

Máte v současné době partnera?

Stýkáte se s otcem vašich dětí? Děti se s ním stýkají? Jaké s ním máte vztahy?

Platí otec dětí výživné?

Jaký máte vztah s dětmi? Jak s nimi trávíte volný čas?

Současné bydlení v azylovém domě

Jste spokojená s bydlením v azylovém domě? (služby, prostředí, pracovníci...)

Využíváte poradenských služeb v azylovém domě?

Hledáte si jiné bydlení?

Jak dlouho tady ideálně plánujete zůstat?

Budoucnost

Jaká je práce, kterou byste chtěla dělat?

Máte do budoucna v plánu dokončit školu nebo zvýšit kvalifikaci?

Na jakou změnu ve svém životě se nyní soustředíte?

Na jakou změnu se nejvíc těšíte?

Kde se vidíte za 2 roky?